

Entrevista a JOANA AGUDO BATALLER

E.- Comencem la primera sessió [s'aclara la veu] amb Joana Agudo, sobre la part de la família d'origen i es tractaria de situar records que tens o la informació que tens dels avis, inclús dels besavis i després també dels pares respecte a lloc de naixement, professió, actituds ante la religió, ante la política, ante la cultura...

Val, avis: Avis paterns. Els meus avis paterns són d'origen castellà, de Toledo, en concret de Torralba de Oropesa, que és un petit poble. El meu avi treballava cuidant porcs, al camp, a la muntanya, després era pràcticament analfabet. Després va anar a treballar a Madrid com a cobrador de tramvies. Posteriorment va entrar en el cos de carabiners i va ser destinat a Catalunya, en concret a Calonge, a la província de Girona. La meva àvia es va casar amb el meu avi en el moment en què va anar a Madrid. I per tant van anar cap a Calonge conjuntament ja.

E.- O sigui, ella va néixer a Madrid, l'àvia.

No, l'àvia també és de Torralba de Oropesa.

E.- Ah, també, val.

Sí. És un poblet al costat de Talavera de la Reina, diguem. Conec molt poc de la, del que seria l'entorn familiar perquè no... he estat a Talavera de la Reina però vull dir, pràcticament ells eren d'una família bastant nombrosa, tant un com l'altra, i pràcticament tots els germans van emigrar. La majoria a Madrid, de fet, la família de la meva àvia, va emigrar a Catalunya, la meva àvia va ser la primera que va arribar i després per allò de l'efecte aquell de taca d'oli va anar portant la família posteriorment. Però ja quan tenia nanos. De fet el meu avi i la meva àvia diguem, varen arribar a Catalunya sense fills, la meva àvia embarassada del meu pare, a Calonge. [Després van anar a Begur, que és el meu poble]. En allà els hi va agafar la guerra, el meu avi era carabiner i quan va acabar la guerra el meu avi no va volguer marxar perquè es pensava que el fet de no estar implicat en cap delictes de sang, directe, etc., etc., pues hi hauria un respecte per la gent que havia estat en el bàndol republicà. Evidentment el respecte no hi va ser-hi i es va estar set anys [5 anys més o menys] a la presó després d'una commuta de pena de mort, em sembla que li havien demanat, etc.

E.- En quina presó?

A la presó de Girona. La meva àvia... això és a l'època que la meva àvia tenia els tres fills, o sia, el meu pare i dos germans més. I el meu pare en aquells moments... jo calculo, potser podràs calcular-ho tu, si vols agafem un llapis, però jo calculo que deuria tenir uns deu o dotze anys [14 anys], i tenia dos germans més petits. Per tant en la mesura que el meu pare era el germà gran, va ser el que es va començar a fer càrrec de la família i començar a treballar després de la guerra. Això respecte a la família paterna. [L'altre germà va anar a pagès].

E.- Perquè, perdona, la teva àvia tenia algun treball, o era ama de casa o...?

No, era ama de casa. La meva àvia de fet treballava amb els tres fills i treballava a la casa. Tenia un petit hort que sempre hem tingut a casa.

E.- Això sempre a Calonge?

No, això ja, perdona, és veritat, de Calonge com t'he dit, amb la guerra el va agafar a Begur, que és on jo he nascut i on va néixer... el meu pare va néixer a Calonge i els meus avis es van traslladar a Begur. De fet a Begur hi havia Guàrdia Civil perquè Begur és un cap, llavors hi havia en aquell moment hi havia Guàrdia Civil, hi havia carabiners, hi havia inclús gent del Ministeri de l'Aire, perquè hi havia un far, per la marina i pels avions, etc. I va ser una zona molt castigada en temps de guerra, de Begur a Portbou. Perquè és tota la part del Golf de Roses, i per tant el meu avi anava i venia, a vegades estava a Portbou, a vegades estava a Begur. Però tota la família paterna va quedar a Begur tot aquell temps.

E.- Respecte a l'altra branca familiar?

L'altra branca és la catalana, diguem, jo sóc xarnega, filles de pares, d'avis castellans i de pares catalans, d'avis catalans. El meu avi matern treballava a una fàbrica de suro que es va cremar abans de la guerra per accident, per accident o pel que fos. I la gent del poble es va quedar tothom a l'atur. T'estic parlant d'un poble que té uns dos mil sis-cents habitants. [Més o menys 2.000 habitants].

E.- Quin poble és?

Begur, província de Girona. Quan la Costa Brava no era la Costa Brava. O sigui, quan, o sia, la fàbrica de suro es cremava tothom es quedava sense feina. Al quedar-se sense feina es va dedicar a la segona professió que tenia ell que era pescador, perquè a Begur tothom era pescador i una mica pagès. Tothom tenia una petita vinya, una barca i treballava a la fàbrica. Llavors el meu avi quan la fàbrica es va cremar es va dedicar a la pesca, primer pescava coral a les costes catalanes, quan el coral es va acabar a les costes catalanes, se'n va anar a les costes africanes. Allà va agafar unes febres i es va morir, ja no va tornar. I la meva àvia ... la meva àvia en tinc pocs records de la meva àvia materna perquè com jo era petita la vaig veure poc. Perquè va estar internada en un institut psiquiàtric, arrel pues de la guerra, de la mort de l'home, de l'empresonament i mort del fill, que mai he aclarit massa bé que va passar, però bueno, és allò, "tristes historias de la postguerra", que et trobaràs un munt en aquestes edats, que fan que la meva àvia quan jo la vaig conèixer era quan els meus pares ja estaven casats i la varen anar a recollir al manicomi de Salt i va tornar a casa a viure. Llavors, jo la tinc present... i això fa que de la família materna tingui menys records, perquè tot lo que sigui remenar records en aquesta casa, igual que moltes altres, era dolorós, llavors, se'n parlava poc dels avis.

E.- L'avi en tot cas [s'aclara la veu], va fer la guerra i va morir a la guerra?

L'avi patern?

E.- No, no, el de...

No, no, cap, cap, cap. Un va morir d'unes febres a l'Àfrica pescant coral

E.- Val val.

I l'altra va morir al llit de vell, vellíssim, amb 96 anys [94] anys.

E.- O sigui que va ser el fill de la teva àvia el que va morir a la guerra, que m'has dit, que va perdre el fill?

No, els fills no els va perdre, no es van morir, el que van estar és empresonats. L'àvia acabada la guerra es va quedar viuda, el que es va morir és el seu home i el que es va trobar a la presó va ser el fill, diguem.

E.- Aleshores, la teva relació fonamentalment era el nucli familiar de pare i mare, perquè els avis per una banda/

Besavis vols dir tu, els meus, lo que serien els meus besavis?

E.- No, no, dels besavis, tens coneixements?

Cap, cap, cap, cap, cap ni un.

E.- Val, és a dir, són de les zones de cada un dels avis o també va haver-hi trasllat?

No, lo que és la branca catalana per entendre'ns es empordanesa de tota la vida, la branca castellana, el meu avi va ser el primer que es va traslladar, de Torralba de Oropesa a Madrid. Però la gent diguem, i tota la seva generació es va traslladar, eh, pràcticament de Torralba de Oropesa, del munt de germans i germanes que tenien, no va quedar ningú.

E.- Madrid o Barcelona sempre?

A Madrid fonamentalment. A Barcelona només és la branca de la meva àvia paterna.

E.- Val, aleshores, el que et preguntava jo, que el teu àmbit familiar es reduïa bastant pare, mare, germans, és a dir, i la família de la part diguem-ne catalana?

No. No, no, perquè t'he dit que només tenia segona generació, contacte diguem, o sigui, amb avis, i jo tant tenia els avis de la part materna com de la part paterna. I tenint en compte que els avis de la part paterna van viure fins a noranta anys, la part paterna castellana per dir-lo d'alguna manera és la que més m'ha influenciat a mi, perquè en canvi la materna, l'avi meu es va morir a l'Àfrica com t'he dit, que jo encara no existia i l'àvia es va morir molt aviat, quan jo era molt petita. Per tant, malgrat la influència catalana perquè jo he nascut a l'Empordà diguem, la influència familiar és més aviat castellana en el sentit que, si per influència entenem els dels avis, després ja més endavant parlarem que jo vaig marxar de casa molt aviat, per tant la influència dels avis és relativa.

E.- En tot cas, la relació i el contacte/

En tot cas és la branca castellana, sí.

E.- Val, d'acord. A veure, respecte al pare i la mare, oficis...

El pare és lampista. La mare ha treballat sempre amb el meu pare, portant-li la comptabilitat i portant una petita botiga.

E.- O sigui, el pare tenia un negoci de lampisteria.

Una lampisteria sí.

E.- A Begur?

A Begur.

E.- La mare tenia també un altre comerç?

La meva mare portava... No, a Begur quan es té una lampisteria es té una recàmara, es té una botiga, es vénen coses... i la mare és la que fa la comptabilitat, estic parlant d'un negoci familiar petit. Després amb els anys i amb el boom turístic a Begur, el meu pare va passar de ser lampista a ser propietari d'un local, d'una lampisteria diguem, que ademés tenia una botiga grossa. I va ser aquí que la meva mare va treballar més hores a la botiga que a la lampisteria. O sigui, sóc filla de lampista i botiguera.

E.- Això vol dir que la teva mare feia, és evident en tots casos, horari ama de casa, horari empleada de la botiga, o tenia servei domèstic que l'ajudava...

No mai, no, no, feia les dues coses, sí. [Un dia a la setmana rebia ajuda per a la neteja].

E.- Estudis o escolarització dels pare i la mare, bueno si tens alguna informació sobre escolarització dels avis també interessaria...

No, els avis analfabets i auto...

E.- Autodidactes.

Autodidactes, vull dir, el meu avi i la meva àvia pues escrivien i llegien correctament, i ademés els hi agradava molt llegir i escriure, als paterns. Els materns, l'avi no tinc ni idea, però sí, sabia de números i de llegir i escriure. I l'àvia no l'havia vista mai llegir, també tenia problemes de vista, però vaja, en tot cas, sí sabia llegir i escriure. Analfabets no eren sinó que pel procés autodidacta havien arribat, però en tot cas no havien anat massa a l'escola. Això els avis.

E.- Sí, ara els pares.

Els pares. El meu pare en la mesura que va deixar l'escola molt aviat, després de la [Guerra] es va haver d'ocupar de treballar per mantenir-se, perquè el [seu] pare era a la presó, diguem, va deixar l'escola. La meva mare també va deixar l'escola però l'havia aprofitada una miqueta més perquè en temps de la República hi va haver un, bons mestres, allà a Begur. I realment per exemple el tema del català la meva mare el llegeix i l'escriu correctament, correctament entre cometes, però bastant bé, sí. Però vaja, estudis, ni un ni l'altra, vull dir, allò certificat ni un ni l'altra, ni comerç, abans es feia comerç, d'aquella època no, o sigui, l'única cosa que van anar va ser estudi jo m'imagino fins els dotze anys.

E.- També és important, o sigui, la casa vostra, què era de lloguer, propietat, herència, quina...?

La casa on vaig néixer jo?

E.- Sí.

La casa on vaig néixer jo era la casa ...[l'entrevistador tus] materna, dels avis materns.

E.- I era la casa de la branca familiar catalana?

Materna, sí, els castellans per dir-lo d'alguna manera no van tenir mai propietat de res.

E.- Els germans del pare, que són majors, menors que ells...

Més petits, el meu pare era el germà gran, sí.

E.- Van emigrar també a Madrid, evidentment com has dit/

Els germans del pare van néixer tots a l'Empordà. Jo no t'he citat els anys. Els germans del meu pare van néixer tots/

E.- Exacte, que ja estaven traslladats.

Exacte, i van néixer tots a Begur, diguem, els germans petits.

E.- Sí, sí, perdona, sí. Aleshores, oficis?

Els germans del meu pare?, els tios per entendre'ns, el meu tio Pepe que és el segon, que es porta un parell d'anys amb el meu pare, ha sigut sempre camarer i paleta, paleta a l'hivern, cambrer a l'estiu. I a mida que es va fent gran, més paleta, dic, més cambrer que paleta, perquè ampliava la temporada. I el petit també exactament igual, paleta i cambrer.

E.- I escolarització suposo igual que...

Qualificació?

E.- No, escolarització igual que el pare suposo?

Lo que abans es deia primària i poc temps, eh, poc temps.

E.- La mare té un germà, que és aquest que hem parlat que va entrar després...

Que ara és mort.

E.- Val, escolarització i professió?

Res, bueno professió sí, ojo, escolarització no, professió sí, tots en tenien de professió. Ell era pagès i va treballar de pagès diguem.

E.- Treballava terres pròpies de la família o...

No no, no teníem, nosaltres quan t'he dit que teníem terra, vull dir que teníem una petita vinya, que allà tothom tenia una barraca i una vinya.

E.- Per subsistir allò...

Que era allò l'herència de tota la vida de la gent que era de Begur. I el meu tio clar, per treballar al camp, has de treballar terres grans, llavors el que feia era anar-se'n a l'interior, lo que ara és l'Empordanet. Llavors em sembla que va estar a prop de la Bisbal, va estar a Porçar.

E.- O sigui, que treballava de jornalier de fet.

Exactament... no, el concepte de jornalier és més, a Catalunya és més... no era jornalier, treballava de pagès vol dir que s'hi estava sempre. No feia temporades, s'estava sempre.

E.- De parcer...

[No], anava de mosso, anava a la masia, estava llogat per la masia i era tot l'any, diguem.

E.- Val. Ara, relació amb germans teus?

Jo tinc dos germans, un que té tres anys menos que jo –jo sóc la gran també–, dos germans, un que té tres anys i mig menos que jo, i un altra que té catorze menos que jo.

E.- Tots dos van néixer van néixer allà a Begur, eh.

Tots som de Begur, sí.

E.- Escolarització, tant teva com dels germans?

Jo vaig fer la primària a Begur, a l'Escola Nacional que es deia de Begur, vaig fer la secundària [a Begur] estudiant a casa i examinant-me per lliure a Girona, allò que es feia abans tant terrible. Vaig fer Magisteri a Girona, que està a 50 km de Begur, perquè et puguis situar, i vaig fer, un cop vaig acabar Magisteri, me'n vaig venir a Barcelona. I a partir d'aquí vaig començar a treballar i al mateix temps vaig estudiar la llicenciatura.

E.- Quina?

Història.

E.- Val. Els germans?

El germà segon, el Màxim, va estudiar la primària a Begur i va fer formació professional a Girona. I treballa de lampista, és el que ha hereditat diguem el negoci del pare i que ha treballat sempre, tota la vida amb mon pare de, primer d'aprenent, després d'oficial i ara propietari de la botiga i del negoci familiar. I el petit que va néixer catorze anys més tard, amb el que jo ja no he conviscut amb prou feines, perquè quan ell va néixer jo ja era a Girona, ha estudiat Magisteri, no Magisteri no, perdó, va fer la secundària ja a Girona i la universitat a Barcelona.

E.- I què va estudiar?

.. Història.

E.- Història també.

Sí, sí, Història perquè els plans són diferents ara que abans, jo vaig fer historia contemporània i ell ha fet no sé que, però vaja Historia, Filosofia i Lletres.

E.- Una qüestió també amb relació... [s'aclara la veu] informació que tinguis o que hagi viscut directament, sobre els avis suposo que poc, ja m'has comentat que és informació a través donada pels pares, però respecte al tema de la, eren religiosos, no eren religiosos?

Els avis no, eren laics tots. Fins i tot, fins i tot, antireligiosos, per exemple, jo la idea que he tingut del meu avi, en la mesura en què durant la República el paper de l'església va ser molt negatiu per a ells, viscut per ells. I en canvi l'àvia doncs era més, més temerosa de Déu que se'n diu, més acollonida per parlar amb plata. Llavors allò que cada vegada que l'avi renega pues l'àvia li diu allò "No diguis això que te... [irás al infierno]".

E.- Els avis, els pares de....

Patens. Llavors, el que sí ha hagut és una apropament com a tot arreu pues a partir dels setanta anys pues tothom es torna una mica més religiosos en la mesura que es tornen més acollonits, diguem. El meu avi no, fins al final, recordo una frase jo del meu avi molt divertida i que quan va estar a la presó per commutar pena, feia dos coses, una estava al botiquín, i dugues feia d'escolà a l'església. I me'n recordo que quan va sortir de la presó, bueno jo no hi era quan va sortir de la presó, però és la frase que sempre ell deia: "Yo cuando salí de la prisión, como ya había hecho bastantes misas, ya recuperaré para toda mi vida". I no va tornar-hi a posar mai els peus. Ja després de vell, per acompanyar l'àvia o per exemple el casament d'un fill o així o un nebot, hi anava. Però vaja, normalment bastant reaci a ficar els peus en una església. Amb una certa ----- de prevenció visceral.

E.- Vas conviure amb ells, a la mateixa casa o en cases diferents?

No, no, jo només vaig conviure amb l'àvia materna abans de que es morís, poc anys, quan era molt petita, però en una poble i més a casa que són molt pinya, molt familiars, diguem, convius bastants amb els avis. I jo amb els avis, m'hi entenia bastant. L'avi per exemple, m'explicava històries molt divertides, i l'àvia m'explicava contes molt divertits també, i vivia bastant amb els avis patens. L'àvia materna la tinc com un núvol, molt més lluny, vull dir, se m'escapa bastant [perquè va morir quan era molt petita].

E.- Abans t'he tallat jo, perdona, el tema que estaven parlant, que era, era de lloguer la casa o no era de lloguer?

La casa de qui?

E.- La casa on estàveu.

No, no, era propietat. Família, de ma mare.

E.- I els avis vivien a la mateixa casa?

L'àvia materna sí. Els avis paterns, primer estaven de lloguer i després... sí, van acabar comprant una casa a Begur, és veritat, t'havia dit que no tenien... sí, van acabar comprant una casa a Begur.

E.- Al cap de bastants anys.

Al cap de bastant anys, sí, al cap de bastant anys, sí.

E.- Al principi era lloguer, val.

Lloguer quan a Begur de lloguer no pagaves res, perquè ara el lloguer a Begur (riures). Ara no podrien pas anar de lloguer.

E.- L'actitud també del pare i la mare respecte a la religió, i dels avis per terminar, o sigui políticament. Políticament està clar que és l'avi, era republicà, alguna organització en concret o era...?

No, ell era carabiner. Vull dir, ell tenia un esperit absolutament militar en el sentit de lo que és un militar, de fer la feina, militar ras, vull dir allò "soldado raso". Llavors en la mesura que era carabiner a ell lo que li preocupava era fer la feina ben feta, que no es fessin disbarats... un home d'ordre, entenguem per ordre pues el que ell voldria entendre que era una cosa molt àmplia. Llavors per exemple, sempre me'n recordo que comentava això que del Franco no se'n podia fiar perquè havia jurat dos banderes, "i què això de què un juri dos banderes", per exemple, coses d'aquest estil.

E.- Tenia una formació bastant militar.

Llavors ell tenia clar, que durant la guerra havia estat allà on l'havia tocat estar i que allò era lo legal i que tot lo altre era lo il·legal. I si a més aquest que eren il·legals [passa una ambulància] guanyaven i a més el fotien a la presó, pues ja la cabronada era definitiva. Llavors ell ja tancava la porta cap a qui li havia... i d'aquest sector ja no se'n podia tornar a parlar més. En aquest sentit va ser antifranquista visceral tota la seva vida. I la crítica que li feia sempre era allò, com a militar traïdor d'una banda, i llavors com a persona que l'havia putejat personalment amb ell, diguem, sempre les dues concepcions, a part de que la guerra pues clar, viure la guerra pues sempre és un ----- per tothom i tothom guarda mals records que intenta llavors transmetre.

E.- I l'àvia?

L'àvia, era una persona també molt radical en el fons i més cuidadosa en les formes. Així com el meu avi tenia, bé, la frase típica de la meua àvia sempre era allò: "Cállete, no hables tanto, que mira tú". És la típica generació de postguerra que la gent han sigut castigats... Exactament, en la mesura que van perdre la guerra pues tenen l'esperit de no cridar gaire, no fos cas que la tornessin a perdre. Allò de dir, ens han fotut un pal, però que ara no ens en fotin un altre per llenguts.

E.- O sigui, que la por en aquest sentir estava?

Sí, la por a casa és una cosa que havia viscut bastant molt. Malgrat que a Begur la por no era tant clara, en la mesura que és un poble, tothom es coneix, tothom sap de que va la beina i tothom sap davant de qui pot parlar i davant de qui no pot parlar. Perquè clar, a Begur, el bàndol nacional ja sabies quins eren, llavors per tant, ja segons davant de qui ja no es fan segons quins comentaris, diguem. Però fins i tot a casa, que ell sempre feia una sèrie de comentaris, jo recordo pues això, jo per exemple, d'escoltar a casa Radio Pirenaica, i la meua àvia, dir-li allò: "No la pongas tan fuerte", per exemple, coses així, diguem, això sí...

E.- Però, ella no s'oposava, és a dir...

No, no, no, al contrari, no, no, guardava les formes i tenia claríssim...

E.- La detenció de l'avi va ser per una delació d'alguna persona coneguda o simplement estava allà i van... li va tocar igual que...

Jo això no, tot això jo no l'he parlat gaire a casa, però no es pot parlar gaire. I tampoc m'ha interessat gaire remenar-ho gaire, perquè lo elemental estava molt clar. Llavors sí que va haver-hi delacions, però en tot cas el meu avi era del cos de carabiners, per lo tant automàticament ja quedava fixat per dir-lo d'alguna manera, per lo tant no hi havia, però sí que va haver-hi també problemes d'aquest estil, però és que va haver-hi a tots els pobles, ja ho saps. Però vaja, no va haver-hi una història particularment violenta...

E.- Particular... una vendeta...

No, no.

E.- El pare i la mare, actitud religiosa i lo mateix: políticament, sindicalment, si van tenir algun vincle?

A casa actitud religiosa, entenguem per religiosa, vaja, és que és diferent el concepte religiós ara que el que podrien tenir a la postguerra. Vull dir, ara per exemple fer fer la comunió a un fill, és una opció, en aquella època el no fer-li fer, era una opció, vull dir que una mica la dinàmica portava cap a un lloc diferent. Llavors en aquest sentit, la meua mare no és que fos especialment religiosa, però tampoc va ser mai antires, i en tot cas, no va donar mai la nota diferenciadora.

E.- O sigui, podien ser creients però no allò beata, per entendre'ns

Exacte, exacte. El meu pare de jove no era ni això. Al meu pare la cosa li ha vingut de gran també.

E.- Però, en principi no...

En principi no.

E.- I política i sindicalment algun dels dos és...?

Sindicalment [l'Empordà] era terra de la CNT, els van matar a tots, i no se'n va tornar a parlar mai més. Llavors fins molt endavant del franquisme, quan van arribar coneixements de que hi havia gent sindicada i gent que treballava, pues era gent de les Comissions Obreres de la construcció per exemple, i de la vila del costat que és Palafrugell, que és molt més important i és allà on havia organitzada la gent. Llavors a Begur han hagut paletes que han sigut de Comissions Obreres, [l'entrevistador s'aclara la veu] però en tot cas molt pocs. Realment a Begur l'escabexina va ser, va ser fortíssima.
[Eren crios i no eren res quan la guerra...]

E.- Això va ser un... una destrallada.

Sí, perquè també, vull dir, com l'escabexina va ser de la CNT bàsicament, pues se'ls van polir a tots.

E.- Però el teu pare durant la guerra, ja treballava de paleta...

Tenia deu, onze, dotze anys. No sé exactament, podríem calcular-ho. No, era petit, era petit.

E.- Aleshores, la posta en marxa del negoci de treballar com a paleta i de tenir aquesta lampisteria i tot això, què és després de la guerra?

O sigui, tenia deu anys, amb vuit anys no es munta cap lampisteria (riu)

E.- No, ja home, però vull dir, que no... que ell té la iniciativa de muntar aquesta tenda.

Ell treballava, mira, ell quan va, ell quan va acabar la guerra que havia de mantenir als seus germans i a la seva mare per dir-lo d'alguna manera, treballava d'aprenent en una lampisteria, i els dissabtes i els diumenges a la que va poguer, feia una cosa que se'n diu el recader, de Begur a Barcelona, que vol dir que portaven els... hi havia molta gent de Begur a Barcelona i viceversa, llavors portava, hi havia un camió que feia el recorregut aquest per la carretera antiga, que se tiraven cinc o sis hores o no sé quan. I ell feia per guanyar calers feia la part de darrera del camió vigilant perquè ningú robés les pujades, els paquets. Llavors ell anava pujat al darrera del camió, o sigui que ell treballava.

E.- Un sobresou que es feia a part de, del seu treball.

Sí, sí.

E.- Aleshores, la iniciativa de muntar el negoci la va tenir ell?

Va ser quan jo vaig anunciar que naixeria diguem, quan el meu pare i la meva mare van decidir o els hi va venir una criatura que havia de ser jo, o sigui, d'això fa quaranta-nou anys, el meu pare va dir que amb això, amb aquest sobresou no feien... I en aquell moment ja el turisme començava a apuntar. Llavors un dels empresaris importants de la construcció en aquells moments li va dir: "Màxim –perquè el meu pare es diu Màxim-, si et plantes pel teu compte jo et donaré feina". I així va ser que a Begur, en lloc de haver-hi un sol lampista, que era pel que ell treballava, van haver-hi dos, que eren l'altre i ell, diguem.

E.- Per tant, ell va treballar amb un lampista i després va ser la competència d'aquest lampista per entendre'ns.

[Bé], a Begur, a Begur ja no era competència, perquè ja hi havia feina per tothom en aquell moment. Era ja el moment de... [l'inici turístic a Begur –gent molt rica de Barcelona.]

E.- I els germans es van vincular al negoci que es va muntar?

Mai, no. Però també treballaven pel mateix constructor que el meu pare feia de lampista, els meus tios feien de paletes a l'hivern.

E.- És a dir, que el negoci era un petit negoci d'un autònom.

Sí, sí.

E.- Ell feia la feina i la teva mare l'altra part de comptabilitat i tot això. Val. En el tema de decisió, tu has dit que vas anar a la escola nacional, és a dir, escola pública, això era evidentment per la qüestió dels ingressos, dels recursos o... perquè no hi havia una altra?

No, no, era l'única que hi havia. L'escola pública de Begur era la cosa més democràtica que et puguis imaginar, hi anàvem tots, els rics i els pobres (se'n riuen)

E.- M'interessaria ara/

Això és important eh, perquè aquesta distinció entre les escoles públiques de poble i les escoles públiques de ciutat són diferents. A Begur, la gent de Begur, per exemple la gent del bàndol vencedor per dir-lo d'alguna manera, a Begur també hi havia bastant americanos, d'aquesta gent indiana, que havien fet diners a Cuba i que havien tornat a Begur i tenien molts calers, els seus fills també anaven a l'escola pública, perquè només n'hi havia una. En canvi, després ja en la secundària és quan s'establien les diferències.

E.- Aquest fet, d'alguna manera reflexa que la distància de que la classes tot i ser-hi, no era tant marcada potser com a altres llocs o no, és a dir, en el tracte normal de cada dia... o havia allò classisme, la gent que tenia calers i la gent que no tenia calers.

Evidentment hi havia la gent que tenia calers i la gent que no tenia calers. I quan ets petits, les diferències que tu dius, és de què a tu et compren tres vestits a l'any i amb el que té calers pues li compren deu. Que per exemple tu quan en tens no sé, jo quan tenia set o vuit la meva mare se'n ----- en que jo quan sortís de l'escola pues anés a aprendre cosir, a una modista que hi havia allà, i aprenia a cosir. Pues clar, jo cosia vestits per les mares de les amigues, de les que tenien calers.

E.- Però la relació, vull dir, el fet que estiguéssiu junts a l'escola...

No, no, amb els petits, s'estableixen relacions de domini basades en altres paràmetres, no només amb els de calers. Malgrat que els de calers persisteixen. Però les diferències en aquella època no eren tant grans, no és com ara que si tens calers tens ordinador, tens la moto, tens no sé que, tens no sé quantos... En aquell moment tenien tres vestits més d'allò i potser la mama anava més ben vestida, per això amb una certa edat. I això a casa, nosaltres sempre hem siguts educats, perquè això no tingui cap importància, vull dir, això és una cosa que no ens ha preocupat mai. A la meva mare no l'ha preocupat mai i nosaltres no ens ha preocupat mai.

E.- Una última qüestió sobre pare i mare, tot i que això no fa falta que sigui lineal cronològicament, és a dir, podem retrocedir, avançar, això al fer la transcripció no hi ha cap problema... vull dir, per si ens deixem alguna cosa o vols afegir algo, però seria interessant els records que tu tinguis del pare i la mare d'activitats culturals, per exemple si havia algun centre, un ateneu, alguna cosa...

Dels records que tinc del meu pare és el següent: sortir a les set i mitja del dematí i baixar a baix al taller, a buscar la feina i a donar la feina als homes, quan ja tenia treballadors, i a les vuit ell pujar dalt a esmorzar. El record que tinc del meu pare és allò, venia amoïnat, "Avui tinc massa feina, avui en tinc poca, que faran

aquests, que faran els altres..." i esmorzar. A l'hora de dinar, recordo jo l'agobio d'anar a buscar el meu germà, que sempre se m'escapava perquè a casa es dinava d'una a dugues. I a casa sempre l'hora de dinar havia sigut sagrada, perquè és l'única hora que tenies per parlar amb els pares i això els meus pares l'han cuidat sempre molt. D'una a dugues, corre com un loco per arribar a temps, perquè com el teu pare ve de treballar, pleguen a la una i a les dugues a de tornar anar a treballar, i era una hora sagrada. I l'altra imatge que recordo pues allò, al vespre, jo estava fent els deures i el meu pare arribava de treballar a les nou, a les deu, a quarts de vuit del vespre, i és com una obsessió d'estar menjant o fent deures i el telèfono que sona, Fulanito de tal que se li ha acabat l'aiga, surt corrents, Fulanito de tal que se l'ha [petat] la llum, surt corrents... O sigui, la imatge que tinc del meu pare és de treballar constantment i sempre entrant i sortint.

E.- O sigui, no tenia un horari allò...

No mai, mai, ni dissabtes ni diumenges, mai, ni dissabtes ni diumenges.

E.- Per tant, l'oci era escàs en el seu cas...

Era treballar. El meu pare s'ho passava pipa treballant. [Els diumenges feia de maquinista al cine. Així va ésser com jo vaig aficionar-m'hi].

E.- No era, anar allà al cafè a prendre un cafè amb els amics...

Mai, el meu pare mai de la vida havia anat als bars.

E.- La relació del teu pare d'amistats era....

Amb la feina, sempre a la feina.

E.- I la mare, això que has dit abans/

[l'entrevistador s'aclara la veu] La mare en la mesura que tenia la botiga, diguem, és oberta al públic la botiga, per tant ella es relaciona més amb la gent, i la meva mare diguem era el pal de [paller] de la casa, vull dir, era la que organitzava les coses, era la que decidia les coses, era la que t'orientava quan tenies una dificultat, quan havies d'estudiar, quan no sabies què fer, vull dir, era la que feia el pont entre el pare i els fills per dir-lo d'alguna manera i entre la casa i l'exterior també, diguem. O sigui, que tot pivotava en torn d'ells dos. Val a dir que jo tinc un cas atípic a casa, que és que jo em sembla que, em sembla que el meu pare i la meva mare que ara tenen setanta-tres anys, em sembla que des de que es van casar si han dormit separats tres dies és perquè han estat hospitalitzats o perquè jo he tingut criatures i ma mare ha vingut, però vull dir, el meu pare i la meva mare són una cosa... o sigui, el meu pare al cap de dos hores que no sap on és la meva mare ja no sap ell on t'és. La meva mare al cap de dos hores ja està molt tranquil·la diguem en tot cas (riuen). Però vull dir, que és un cas típic de família que han treballat junts, que han viscut junts, que han criat [tres] fills junts, sempre molt interdependents un de l'altre, més interdependent mon pare de ma mare, que ma mare del meu pare. Però en tot cas, han resistits estrictament/

E.- O sigui, autònoma és la mare, la que és més autònoma i més d'empenta/

Però sempre amb el meu pare enganxat a ella diguem.

E.- I l'horari de la teva mare, això que has descrit que estava molt temps/

Pues és el paral·lel del meu pare. Sí, paral·lel del meu pare, perquè quan el meu pare venia a esmorzar, era la meva mare la que feia l'esmorzar, quan el meu pare marxava ma mare obria la botiga, quan el meu pare venia a dinar, ma mare havia tancat la botiga mitja hora abans i ja feia el dinar, i quan el meu pare se n'anava pues era a nosaltres que ens posava la bata neta per a anar a l'escola i quan tornàvem era la que ens trobàvem. [El diumenge, quan el meu pare era maquinista al cine, la meva mare era taquillera].

E.- Això vol dir que vosaltres o tu en primer cas i després la resta de germans, moltes hores a casa sols?

No, no. La botiga era a casa, eh.

E.- Ah, la botiga era a casa, val, val.

No, a casa sols mai. Jo des de la meva, la meva mare tenia com una obsessió i és de que jo pogués estudiar i que els meus germans poguessin estudiar. Per tant la meva mare sempre ha intentat fent-se fer el màxim d'activitats. O sigui, a casa no han hagut calers per... vaja, a casa no ens han criat mai ni regalant-nos tonteries

ni fent-nos gastar diners en gaires coses, però en estudis no han escatimat mai res. Llavors ma mare per pocs calers que tenia, per exemple, si anava a escola, pues a les cinc que plegaves, de cinc a sis el mestre, pagant et feia reforç /

[FI DE LA CARA A, CINTA 1]

E.- Val, [s'aclara la veu] estàvem parlant sobre la decisió dels estudis, que la mare era...

Sí, una mica per entendre tot això has de tenir en compte dos, dos condicionats que t'he explicat, un és que el meu pare i la meva mare sempre han anat molt junts en tot, el meu pare no ha sigut mai home de bar, sinó de treballar i casa, casa i treball, i ma mare bàsicament dona de casa. I quan diu casa, a Begur és una altra història perquè les coses amb un poble són cases obertes, no és dona de pis, és dona de casa. És dona de casa botiguera, per lo tant és dona que escolta a tothom, que sent a tothom i té criteri, això és un primer tema. I l'altre segon tema és que a casa meva, la meva mare és.. no ha tingut estudis però això de la pedagogia activa i de coses, normes i funcionament educatiu, els ha tingut visceralment molt assumits. Per tant jo per exemple a casa mai havia presenciat cap discussió entre el meu pare i la meva mare. Allò, aplicaven el centralisme democràtic, si calia es barallaven el dia abans per discutir una cosa, però la posició dels meus pares sempre hi era discutida entre ells, però de cara a mi, jo mai vaig tenir al meu pare que deia blanc i la meva mare que deia negre. Quan jo demanava una cosa, la cosa sempre era, "Bueno ja em parlarem". Tampoc ma mare deia mai allò "Bueno ja ho preguntaré al teu pare", per exemple, no el deia mai, sempre deia "Ja en parlarem".

E.- I el pare deia allò/

En parlaven i jo no sabia mai qui havia dit que. Però en tot cas lo que m'arribava a mi era la resolució final. Quan m'arribava la resolució mig partida, és que realment no hi havia hagut acord. I llavors tu com a filles ho notes. Llavors jo normalment, evidentment sempre estava recolzada per la mare en el sentit dels estudis. El meu pare volia que estudiés, però fins un cert límit, per exemple la baralla forta, l'única que jo recordo, però aquesta ja va ser amb mi, va ser quan vaig acabar el Magisteri. Jo vaig acabar el Magisteri que per coses típiques dels horaris i dels plans d'estudis antics, jo vaig ser mestre als setze anys, perquè faig els anys a l'agost, per lo tant jo al mes de juny quan em van donar el títol de mestre ja era mestre al setze anys. Clar, jo amb setze anys, jo amb setze anys com comprendràs no em veia jo anant a una escola, i ademés volia seguir estudiant. I sobretot volia marxar de l'àmbit comarcal per entendre'ns, perquè jo havia estat sempre molt lligada a casa, perquè el fet de que siguis de poble també implica que quan vaig anar a Girona a estudiar el Magisteri cada dissabte i diumenge pues has d'anar a Begur. Perquè si no els veus mai pues aprofites. Llavors per mi el estudiar Filosofia i Lletres era obrir-me per una banda cap a l'exterior real, és a dir real, o sigui Barcelona per a mi en aquest moment era un mite. Allò, vas a Barcelona, i per altra banda pues tens una, et marques com a persona un plaç intermedi d'ampliar estudis. Perquè realment amb setze anys treballar de mestre estava molt acollonida. I la prova és que quan vaig arribar a Barcelona, la primera feina que vaig trobar, que llavors ja en tenia disset era de profe de formació professional a una escola nocturna, i em vaig morir de por, no vaig atrevir-me. I llavors vaig optar per la via més fàcil que era treballar en una fàbrica, de sis del dematí a tres de la tarda, bueno de set a tres, soldava, com que jo a casa havia fet coses de lampisteria pues sabia, tenia una mica de manetes, treballava de soldadora en una fàbrica, que a partir d'aquí va ser... per això als disset anys vaig entrar a Comissions Obreres perquè vaig entrar pues això en una fàbrica del petit metall. I em vaig estar pagant la Filosofia i Lletres. I aquesta és la primera gran baralla que jo recordo amb el meu pare, perquè el meu pare considerava que jo havia de fer de mestre. Havia de fer de mestre, i no havia d'anar a la Universitat. "Què aprendràs a Barcelona?, a Barcelona només hi ha dolent". Jo en aquell moment ja començava a tenir una mica de consciència política i al meu pare també li feia por, perquè tenia la imatge de l'avi, el meu pare/

E.- I la por, no.

I la por política. La por... ell com que la va, ell és de postguerra, ell no és de guerra, ell és de postguerra, i la gent de postguerra el sentiment de la por la tenien, el tenien més aviat a fer-l'hi callar perquè allò era, no fos cas que ens vinguessin tots els mals que ens van venir pues per aquell moment determinat.

E.- Lo de la llei del silenci que a vegades -----

Exactament, un pacte social que hi havia entre els, entre els apaleados que diríem, llavors és aquest. I en canvi ma mare en aquell moment no em va entendre i en canvi em va recolzar. Perquè ma mare m'havia apoyat sempre perquè estudiés, el canvi de Girona a Barcelona, ella va intuir que estaria més lluny de casa i que ja el canvi seria més important. No va recolzar-ho calorosament, diguem, però no s'hi va oposar.

E.- El pare sí que es va oposar?

Sí, el pare s'hi va oposar. O sigui, jo quan vaig venir a Barcelona va ser pràcticament allò de dir: pues ja t'espavilaràs. Ni un duro ni res. Això va durar un mes, el segon mes ja... jo anava a Begur i quan tornava, me'n tornava carregada de tot, menjar i tot lo que fos. Perquè a casa jo havia tingut sempre molt bona relació amb els meus pares i mai de la vida han hagut discussions, vaja, discussions fortes, però sempre s'arriba pactant al final i bueno, el carinyo sempre acaba guanyant encara que hi ha diferències, perquè en aquest moment les diferències polítiques són abismals. Sempre ho han sigut però a partir dels dissets anys jo diria que es van anar consolidant. Però mai ha trencat, mai han trencat l'harmonia familiar.

E.- Una qüestió important, això en quan a la decisió del projecte d'estudiar, és la mare la que...

Jo, Filosofia i Lletres jo.

E.- No, no, dic al començament Magisteri.

Magisteri, la mare, la mare.

E.- És la mare. Perquè quina és l'explicació que tu pots recordar, per què Magisteri i no altra cosa, perquè era l'habitual per la època?

Jo això no li he preguntat mai a la meua mare... No, perquè Magisteri i no altra cosa està claríssim, perquè Magisteri era lo més barat. Una altra cosa representava molts anys i representava Universitat que a Girona no n'hi havia, per tant havies d'anar a Barcelona. O sigui, l'única cosa que podíem fer la gent, ja no pobra, perquè en aquella època els meus pares ja no eren pobres, el meu pare ja era lampista i ja tenia una professió i ja tenia un petit negoci a la Costa Brava, que no és cap tonteria, diguem.

E.- Estem parlant dels anys 60 ja, no.

Exactament, estem parlant ja del boom de la Costa Brava. Per tant jo en aquells moments, el meu pare ja es podia permetre de pagar-me uns estudis perquè jo sortís de Begur a estudiar. Llavors lo més a prop i més barat era Magisteri a Girona. Per tant en aquella època ja vol dir, perquè ara la gent de Begur que estudià a Girona va i ve cada dia. En aquella època t'havies de quedar a dormir perquè no hi havia les possibilitats, i això era molt car. I amb això els meus pares van quedar, amb això feien just a final de mes, diguem.

E.- En tot cas, la decisió dels estudis, tot i ser compartida pel pare sempre, la iniciativa era més de la mare, no, tant en el teu cas com els teus germans?

Ja t'he dit que jo això no ho sé, jo això no ho sé clarament. En tot cas, obertament el meu pare mai va estar-hi en contra. Però mai tampoc li va interessar massa. O sigui la...

E.- Però el pare tenia per exemple interès en que vosaltres treballéssiu a la tenda que és l'habitual en els casos...

No, no.

E.- Ell no volia que ningú...

El meu pare ja tenia el fill segon, que volia ser lampista i ja amb això quedava tranquil. El que jo fes, suposo que ell era conscient que a Begur tindria poques sortides. No, no, no l'he vist mai massa preocupat per la... al meu pare lo que li preocupa és no veure'm diguem, vull dir, i si jo anava a treballar a un altra lloc però cada dissabte i diumenge anava i el veia, dinava amb ells, sopava amb ells i ell em veia content, no ha hagut cap problema.

E.- O sigui, no perdre el contacte era lo fonamental.

Exacte.

E.- La resta, el germà petit, sí que va estudiar, no?

El que va venir quan jo ja no era a Begur.

E.- Ah, és clar, que tu, és veritat...

Ens portem catorze anys. El germà petit ja van volguer que estudiés. I per exemple el meu germà petit ja va fer el batxillerat, ja no va fer lliure com jo a Begur, sinó que ja el va fer intern a Girona. Per una banda perquè

teníem més calers i per altra banda perquè el meu germà petit ja correspon a una època que ja el meu pare començava a anar a missa i ser més religiós. Llavors el meu germà ja va fer el batxillerat en una escola religiosa, de l'Opus en concret.

E.- És curiós, abans has dit un comentari que m'ha sorprès, que diu, estudiar per lliure, que és tant terrible has dit tu...

És molt terrible.

E.- Explica'm una mica això.

Clar, estudiar per lliure, ara jo que sóc mestre, no ho recomanaria a ningú però en aquella època era l'única possibilitat que teníem. Era que jo tenia de nou a dotze estudi, que vol dir que m'estava tancada, a l'escola teníem el mestre, tenia dos habitacions enormes, una pels que feien batxillerat i una altra pels que feien comerç. Ell donava les classes de primària normal i corrent. I llavors en una habitació tancats estàvem els quatre en aquell moment a Begur que fèiem batxillerat o els tres que feien comerç. Llavors, aquest que fèiem batxillerat de nou a dotze estudiàvem, sols, fèiem deures sols, de dotze a una el mestre ens donava classes, per exemple de matemàtiques i de llengua, d'una a dugues anàvem a dinar, de dugues a tres el mestre ens tornava a donar classes, a les tres el mestre se'n tornava a anar amb els seus alumnes de primària, i de tres a cinc mentre el mestre estava amb els alumnes de primària nosaltres estàvem tancats en aquella habitació i continuàvem estudiant, i de cinc a nou del vespre és quan nosaltres fèiem les classes de batxillerat. Llavors vol dir que tu tenies un estrès impressionant, moltes hores sol per estudiar, per una banda era allò el típic pluriempleo dels mestres, una cosa que en aquest moments no passaria perquè entre altres coses seria il·legal i tindrien problemes els mestres si ho fessin. En aquell moments pues els mestres la gent del poble els hi agraiïa molt perquè era l'única manera que tenien ells de fer-se un sobresou però nosaltres de poguer estudiar batxillerat, perquè si no no l'haguessin pogut fer. I després el que passava és que tu un cop a l'any, un dia a l'any venia, anaves a Girona i t'examinaves de totes les assignatures. Llavors és clar, amb un examen d'un sol dia a l'any, amb un catedràtic de l'institut de Girona que no et coneixia de res, tu havies de demostrar doncs el que havies après durant tot l'any. Llavors eren exàmens duríssims, aquell dies, a més aquell dia normalment havies de fer el trajecte en Sarfa per anar-hi, amb el cotxe de línia, arribaves mig marejat, el dematí tenies allò: de nou a deu, examen final de mates, de deu a onze.... són unes condicions molt dures.

E.- I això amb dotze, tretze, catorze anys.

Sí. Jo per exemple recordo en aquella època, jo era molt bona estudiant, estudiava molt i m'agradava, i disfrutava moltíssim amb les mates i tot tipus de coses. Jo llavors recordo per exemple fer exàmens parcials amb el meu mestre, ara que jo sóc mestre ho valoro, en aquell moment hagués tingut un deu, perquè allò són faves contades, fas tots els problemes bé per lo tant te'ns un deu, en canvi anaves a Girona i passaves treballs per aprovar amb un cinc pelat. I és perquè realment perdies molt pel sistema d'exàmens, per la diada, per la concentració, per tot plegat, vull dir, que eren unes condicions molt dures de conseguir tenir el títol i molt dures durant l'any d'estudiar. Perquè clar, tu t'estaves tot el dia, entraves a les nou del dematí a l'escola i arribaves a les nou de vespre a casa.

E.- I era un síndrome d'opositor, per entendre'ns, no, com seria per fer una oposició.

Sí, sí, amb nanos que t'estic parlant exactament de nou, deu, onze i dotze anys, no sé si t'imagines un nano de nou, deu, onze i dotze anys, encara que en aquella època eren més madusos que no lo que són ara, i el procés era adelantat, "no daba para mucho la vaca, eh".

E.- Si et sembla... el temps

No, jo me'n vaig ara.

E.- Sí, val. Doncs la propera sessió si vols quan puguin quedar, eh...

La pròxima sessió en un divan, eh.

E.- Parlariem si un cas de tot el món del col·legi: relacions, amistats del col·legi, si mantens alguna o no mantens...

A la primària?

E.- Sí, sí, des de l'inici de col·legi.

[FI DE LA CARA B, CINTA 1]

E.- Avui és la segona sessió amb Joana Agudo, és 22 de desembre de 1998, i reprendrem el fil sobre la qüestió de que parlàvem de la trajectòria escolar i la seva formació, o sigui que a partir d'aquí si vols comencem, comences tu a parlar una mica, et vas quedar en la qüestió del batxillerat, de que havies d'anar a fer a Girona els exàmens i tot això.

Sí, vam quedar que feia la primària que abans se'n deia batxillerat elemental, que feies quatre anys a Begur, excepte el quart que ja no el podies fer a Begur perquè el mestre ja no et podia ensenyar més, pobre... El Magisteri que el vaig fer a Girona que són tres anys. I després la universitat que ja vaig haver de venir a Barcelona perquè a Girona en aquell moment tampoc hi havia universitat. Ara ja hi ha universitat, però en aquell moment no. Llavors jo vaig fer Magisteri pues perquè era lo que... bueno lo que em venia de gust, però ademés era l'única possibilitat que tenies perquè a Girona només podies fer Magisteri.

E.- Val. Aleshores, la teva relació a l'hora de fer Magisteri també mantenir allò de que tu estaves al teu poble i anaves a Girona o ja vas estar allí visquent sola...

No, no, en aquella època no, ara la gent ho fa d'anar i venir, però en aquella època Magisteri, havies d'anar amb Sarfa i era un viatge llarg que... no, no era normal, anar i venir cada dia era impossible per les distàncies i això, que en aquella èpoques eren molt més llargues encara que fossin les mateixes. Llavors el que fèiem era cada quinze dies o un cop al mes anava al poble. Però de tota manera tampoc massa perquè estudiaves, bàsicament tenies feina.

E.- I que estaves... en una pensió o...

No, no, amb monges, amb monges.

E.- Amb monges.

Amb monges. A dalt a la catedral hi havia un col·legi de monges que ens donàvem el dinar i el sopar i el dormir diguem. Llavors jo anava a l'escola oficial de Magisteri que estava a l'altra punta de Girona. Bueno, primer el vaig fer al local antic, entre el primer i el segon varen inaugurar l'escola nova que ja va ser un gran avenç a Girona perquè de passar a tenir una normal que era molt bona però que era molt petita que no tenia ni gimnàs ni tenia patis, vaja, el pati era el carrer, etc., pues van passar a inaugurar l'escola normal de Magisteri a Girona, que ja va ser a la sortida de Girona, en un edifici bo, amb gimnasos, amb teatre, que això ens va anar molt bé perquè va ser quan van començar a fundar la Associació de alumnes i vam començar a fer teatre i activitats extraescolars i jo d'aquesta època en guardo molt bon record.

E.- Perquè fins al moment allò d'activitat extraescolar i això res?

No, no.

E.- Això, quin any més o menys seria quan es va produir això, aproximadament?

Si em dones un llapis t'ho calcularé ... [se sent soroll de papers] a veure, jo tenia disset i divuit anys, no perdona, quinze i setze anys. Catorze, quinze i setze anys, jo vaig néixer al 49.

E.- Doncs això seria el 64-65-66 més o menys, en aquest període. Aleshores, a mi m'agradaria que si... els records que tinguis d'aquesta relació que dius que tens bons records, doncs, relacions amb la [s'aclara la veu] gent que estudiaves, relacions amb els professors, si va existir algun tipus d'influència molt concret d'un professor o una professora...

Sí, jo a l'escola normal, per a mi va ser la primera vegada que vaig trobar professors especialitzats, que per a mi va ser una descoberta, bueno, en aquell moment no ho verbalitzaves així, vull dir, en aquells moments no crec que jo fos conscient d'això, però amb el temps te n'adones compte, per exemple que per primera vegada vaig tenir una professora de matemàtiques, una professora de gimnàs, un professor de literatura que són persones que saben molt d'aquella matèria, que fins llavors havia tingut sempre un mestre d'EGB, que amb molt de carinyo i amb molta afició, el pobre m'ho explicava tot i m'ho ensenyava tot. Persona de la que no vam parlar l'altra dia, que és un senyor que es deia senyor Narcís, del que jo tinc un record excel·lent i és un senyor que jo m'estimo moltíssim perquè és allò que tens consciència de que pobre home treballava tot el dia i després encara a les tardes fer batxillerat i tenir la santa paciència d'aguntar-nos a nosaltres i d'inculcar-nos l'amor a l'estudi a partir de les sis del vespre, això sol ja no té preu diguem, perquè pobre home realment era molt, i tenia moltes ganes de treballar i ens feia realment treballar moltíssim.

E.- Perquè ell treballava a part d'una altra cosa?

Ell era mestre d'EGB, durant tot el dia. I l'única oportunitat que tu tenies de fer batxillerat –ja havíem parlat l'altra dia- era de que fossis a partir de la sortida, llavors per a mi el batxillerat va consistir en què durant tot el dia estudiava sola en una habitació i a partir de que el mestre podia estar disponible per tu, et donava classes pràcticament privades, perquè érem com a molt un grup de tres o quatre. No érem més que fèiem batxillerat al poble. Llavors és clar, de passar a un treball molt interrelacionat profe-alumne i tu tot sol poder passar a una escola normal que tenies un grup de persones assegurades que tenien el mateix nivell que tu i que tenien els mateixos interessos que tu, a davant de professors especialitzats, que t'explicaven durant tres quarts d'hora una sola matèria, pues jo vaig començar a disfrutar. Per exemple me'n recordo amb molt de carinyo del professor de literatura perquè vaig començar a tenir un professor de literatura que et feia llegir obres, que te les feia estudiar, que feia fer comentaris de text. Una profe de matemàtiques per exemple que era molt bona també, la professora de gimnàs, que no havia tingut mai a la meua vida gimnàs perquè no... no donava per tant el poble (riu). Llavors bueno, és allò que vas, disfrutes moltíssim, jo recordo l'escola normal com una època de disfrutar molt, primera que és l'edat, catorze, quinze, setze anys, és quan sinó disfrutes aquesta edat no disfrutes mai. Però ademés vaig disfrutar molt, m'ho passava molt bé estudiant, m'ho passava molt bé a les activitats extraescolars, vam muntar reunions de delegats, d'escola, vam muntar un grup de teatre, vam tenir... bueno, fèiem un munt de coses interessants, i vaja jo era feliç com un tornavís.

E.- La relació... perquè clar, si al teu poble hi havia poca gent que s'estava preparant pel batxillerat i tot això, vol dir que tu trenques relació amb la gent de la teua edat del poble quan marxas a Girona, no?

Sí, això és un, això és –veus com fas de psiquiatra (veu baixa)- això és un drama de la meua vida, que la gent que són de poble, sempre estem condemnats a trencar relacions. Perquè quan eres al poble, per exemple, jo amb les meves amigues d'EGB, lo que seria, lo que abans era la primària, a la mesura que només jo sola vaig fer batxillerat, per exemple jo feia batxillerat amb tres nois, hi havia un parell de noies més que feien comerç, administratiu per entendre'ns, i després va pujar alguna noia més joveneta que també va fer batxillerat. Però així de la meua, de la meua edat, [l'entrevistador tus] tot eren nois de moment. I és clar, vulgues o no, ja són amigues però a la mesura que tens tot el dia una altra activitat pues ja no pots jugar tant amb elles i les has d'anar deixant. Després per anar a Girona les meves amigues de l'ànima de Begur pues també les acabes perdent de vista. Després de Girona tothom es va quedar a viure al voltant de Girona, tothom va fer de mestre a la província, va aprovar oposicions i es va quedar treballant a l'Empordà, jo me'n vaig a fer Filosofia, me'n vaig haver d'anar a Barcelona, vaig haver de trencar amb les de Girona, vull dir que clar, és una mica...

E.- Sempre un trencament continuu.

Continuu, exacte.

E.- Una qüestió també per situar, si et sembla be, era: el fet de marxar de casa per estudiar i tot això, és la primera autonomia teua, en aquest sentit com recordes doncs això.

Amb moltes ganes/

[Breu interrupció]

E.- A veure, estàvem parlant d'això de quan marxas a Girona i tal, la autonomia respecte a la família, no sé, l'enyorança, si hi ha enyorança, si no hi ha, si és una alliberació...

No, no, no, jo sempre he tingut molt bon rotllo amb la família i a la vegada he sigut molt independent. També m'han educat així, vull dir, que tinc una, vull dir, vaja, si que hi ha un certa, també això és un problema de quan ets de poble, que sempre te passa i ja és una mica el drama de tota la gent que hem de marxar a estudiar a fora, que després totes les vacances... jo me'n recordo quan estava a Barcelona o quan estava a Girona quan venien els caps de setmana la gent de Girona per exemple s'anava a la muntanya, o quan estava a Barcelona la gent s'anava de vacances. Jo no em podia anar mai ni a la muntanya ni de vacances. Quan tenia lliure m'havia d'anar a casa. Perquè si a casa fan el sacrifici d'enviar-te a estudiar i ademés quan tens lliure no hi vols anar-hi, els hi sabria molt de greu, llavors jo tota la meua vida les vacances han consistit a anar a casa perquè el pare i la mare que t'enyoren pues no t'enyorin tant. Però vaja, ho he fet molt a gust, perquè ademés com que tinc la sort que sóc de Begur que és un lloc que s'hi està molt bé, doncs...

E.- En aquest sentit cap problema..

Cap problema, no, no.

E.- Val, en relació a la teua estància a Girona has dit que estaves en un col·legi de monges i tot això, no.

Dormia, sí.

E.- Dormies allà.

El col·legi de...

E.- I anaves a l'escola universitària i tal, no.

No, a Girona, escola normal, en aquella època no era universitària l'escola normal.

E.- És veritat, sí.

Era un pla diferent.

E.- Aleshores, respecte a tot el tema religiós i tot l'ambient aquest de les monges i tal, què record i quins...?

No, no, cap, cap, et feien anar a missa, això tant se val en aquella època. Però en aquella època, amb catorze, quinze i setze anys, no ho vius com una imposició, ho vius com una activitat més durant el dia. Llavors l'únic que recordo, això sí, que al dematí a missa, feia una fred que pelava els dematins, i que bueno, que tampoc era una ordre religiosa... era el cor de Maria que pressionessin molt en aquest sentit, com per altra banda jo pràcticament tots els estudis i totes les meves amigues les tenia a l'escola normal que era laica, diguem, laica tenint en compte que en aquella època de laic no hi havia gairebé res. Però vull dir, no em sentia pas gens pressionada.

E.- I les relacions que et vas crear, que va ser amb gent de Girona, gent de fora també, o havia un vincle especial amb gent que venia de fora?

Eren noies que dormíem [se sent el claxon d'un cotxe] en el cor de Maria i anàvem a l'escola normal, llavors manteníem la mateixa amistat, és curiós però les meves amigues de l'escola normal eren les mateixes amigues que tenia en el lloc allà on dormia i amb les que estudiava els dissabtes i diumenges. Llavors eren noies, és clar, dels pobles de la comarca, era noies de Parlavà, [de Setcases], de Ruplà, de la Bisbal, en fi, de Pals, les meves amigues.

E.- Hi havia algun tipus de diferència en aquest sentit, les noies de comarques que estava a Girona i la gent de Girona, els gironins?

Sempre, sempre.

E.- I et marcava molt en algun element en concret o....

Sí, sí, però a veure, en aquesta època... En aquesta època tu no te n'adones compte, però per exemple les noies de famílies riques anaven a les escolàpies, les noies de famílies no tant riques perquè per pagar un internatge ja no era pas qualsevol cosa pues anaven al cor de Maria per exemple, les noies que venien d'una zona determinada pues anaven a les dominiques, però sí, marca unes diferències però en aquella època tampoc no ets massa conscient d'això. De tota manera l'escola normal era un element democratitzador, diguem, totes anàvem a l'escola de Magisteri o totes anaven a l'institut en aquell moment.

E.- O sigui, igualava, diguem-ne en aquest sentit.

Igualava, sí, el fet que anaves a les mateixes classes, tenies els mateixos professors i tenies els mateixos companys a classe, doncs ja feia que tu tampoc et sentissis massa diferent.

E.- Després en relació al tema de la llengua, català – castellà, tot això...

Sempre castellà, sempre castellà.

E.- Vas viure alguna situació això que en recordis fort de no sé, de...

No, no, a mi tampoc no em plantejava cap problema. Era lo normal en aquella època, l'escola... vaja, jo no havia fet mai, no havia escrit mai ni llegit en català.

E.- Però normalment parlaves a casa en català em vas dir.

Sempre, sempre, sempre. Sí, sí, aquesta esquizofrènia lingüística l'hem tingut sempre i l'hem viscuda com una, no com una malaltia sinó com una normalitat.

E.- Com una normalitat. Una qüestió també, influència de relacions, aquestes relacions que vas establir, després es van trencar perquè vas anar a Barcelona i tal... Jo ara parlaria una mica perquè vas marxar a Barcelona, la decisió aquesta va ser teva, va estar influïda per alguna altra persona, pels pares o...?

Meva absolutament. I contra els pares. És la primera vegada al setze anys que... és la primera baralla forta que jo recordo a casa meva, als setze anys.

E.- Estem parlant del 66?

Estem parlant del 66 que jo tenia setze anys, tenia el títol de Magisteri a la butxaca i els meus pares volien que treballés de mestre. Jo amb setze anys, al mes següent ja feia disset diguem, però jo amb disset no em veia ni capaç de treballar de mestre i ademés volia seguir estudiant. I això ells no ho entenien de moment, llavors va ser una disputa durant tot l'estiu, de si em matriculava o no em matriculava a la universitat. Em vaig matricular a la universitat a base de treballar tot l'estiu i guanyar-me els diners de la matrícula.

E.- I on vas treballar?

Canguros, classes particulars... jo sempre a l'estiu feia classes particulars a Begur, a els nois i noies que havien suspès durant l'hivern que venien a estiuejar a Begur el juliol i l'agost, i tenies classes particulars assegurades sempre. O cuidar criatures o també alguna vegada havia fet classes de monitora d'esports a la gent que feia... sempre coses vinculades amb l'ensenyament, als estius. Llavors, jo recordo que vaig treballar però com... terrible, tot l'estiu, per poder-me pagar la matrícula ja preparant-me, perquè ja era conscient que no me la voldrien pagar i que seria l'argument que utilitzarien de dir: "Va pues no te la paguem".

E.- Però no és que no poguessin sinó que no volien realment, no és allò de...

Home, els meus pares no tenien [molts] diners, llavors que jo estudiés era un sacrifici, però un sacrifici que feien a gust. Vull dir, a casa mai, mai han llençat diners, per exemple la meva mare mai ha tingut diners ni per abusar massa de peluqueries ni de comprar-se roba ni aquestes coses, però a casa llibres sempre ens havien comprat, vull dir, tot lo que era cosa cultural, la meva mare l'ha tinguda molt al cap i sempre ens n'ha comprat molt. Jo recordo que de petita petita no em compraven caramels, però per exemple ja em compraven les tres revistes que arribaven al poble, que en aquella època eren *El Capitán Trueno*, *El Jabato* i *Las azañas bélicas*, o sigui, jo m'he criat llegint cada setmana *El Capitán Trueno*, *El Jabato* i *Las azañas bélicas* i quan em portava bé *El Capitán Trueno extra*, *El Jabato extra* i *Las azañas bélicas extra*, que llavors era molta literatura.

E.- Això, no seria molt habitual en una noia, no, aquest tipus de literatura o sí?

No, no.

E.- Em sembla que no, que era més propi dels nois, no

Lo que passa és que eren les revistes que es venien allà a Begur, bueno suposo que també es venien –veus-m'imagino que sí, que es venien revistes de noies. Però ja ni se m'acudia, no, no, ni me les compraven ni m'agradaven. A mi m'agradava *El Capitán Trueno*.

E.- I una qüestió, el fet de...bueno, hem dit això, que no era, o sigui que el problema era que volien que treballéssis de mestra perquè per això havies estudiat o...

No tant perquè treballés sinó perquè no marxés més lluny, perquè treballar de mestre volia dir prepara oposicions, jo me'n recordo del meu pare, això sí que me'n recordo d'aquelles imatges fixes que et fan riure que amb disset anys el meu pare em deia: "Jo et pago el carnet de conduir, jo et compro un cotxe, tu aproves oposicions i te'n vas a treballar a un poblet de per aquí al costat".

I jo li deia: "Amb setze anys, no em puc treure el carnet de conduir, no em pots comprar un cotxe (riures) ... per lo tant tinc que seguir estudiant (rient)". Per a ell era com una obsessió, ells intuïen que si anava a Barcelona era molt lluny i molt lluny ja volia dir una distància cultural diferente...

E.- Una pèrdua.

Una pèrdua. Una pèrdua i anava a un món que a ells els hi semblava molt llunyà, massa llunyà. I jo precisament tot lo que ells veien de problemes, jo hi veia la gràcia i d'avantatges i de fantàstic.

E.- Aleshores, una qüestió, tu podies fer les oposicions i treballar de mestre possiblement/

Sí, perquè el meu pare estigués content vaig fer el primer any, em vaig matricular a oposicions i al primer curs de Filosofia i Lletres, i treballava. I vaig aprovar les oposicions el primer examen. I al segon examen no em vaig presentar, perquè tenia una boníssima plaça, em penso que vaig acabar numero tres, i vaig calcular que m'aprovarien, em donarien plaça, no podria renunciar i no volia i al segon examen no em vaig presentar.

E.- Perquè tu estaves aleshores, preparant oposicions, estudiant Filosofia i Lletres el primer curs i treballant a la vegada.

Sí.

E.- Però això que era a Barcelona ja?

A Barcelona.

E.- Bueno, abans d'entrar a Barcelona, abans de deixar el lloc geogràfic de Begur, una qüestió, el fet de que tu fessis això d'estudiar i després possiblement tenir interès en marxar a Barcelona a estudiar, a la gent del poble, a les amistats, a les relacions vostres, això com es veia?

A veure jo, a Begur, jo no recordo cap dona universitària abans meu... però tampoc ho recordo, en aquella època tampoc n'era conscient, vull dir que també, suposo que deuria ser raro però tampoc...

E.- Ni comentaris de dir-te....

No, no, no, perquè darrera meu per exemple a Begur hi ha hagut bastantes més noies que han estudiat Matemàtiques, Magisteri, Biologia, etc., advocadesses, infermeres, moltíssimes més darrera, però abans no recordo cap, ni de l'època de la meva mare ni de l'època... clar, Begur era un poble pobre, la gent tampoc no... "pobre", vull dir, que no, que anar a estudiar a fora es necessitava un capital i no... no. Suposo que sí, que era molt raro, però la veritat és que en aquella època tampoc no penses el que la gent pensa de tu, passes molt del tema.

E.- Aleshores vas treballar tot l'estiu, vas aconseguir diners per matricular-te i això...

I em vaig matricular.

E.- Però clar, a part de la matrícula havies de venir aquí, viure aquí...

Sí, i a partir de que em vaig matricular i a partir de que, ja t'he explicat que amb els meus pares sempre hi ha hagut, hi ha encara ara i sempre hi ha hagut tota la vida molt bona relació, recordo molt poques baralles i una de les baralles que recordo és aquesta per exemple. Però les baralles a casa se solucionaven, allò que no dormies durant tres dies pensant ara m'hauré de barallar, ara haurem de discutir-ho, ho discutíem i un cop se sap l'opció que es pren, llavors les aigües tornen al seu "cauce normal". Llavors un cop barallats i ells varen entendre que jo marxava pues llavors la cosa va anar de negociació.

"Bueno, però si marxés no marxaràs de qualsevol manera, et buscarem algun lloc i algun lloc que estiguis una miqueta controlada –que es deia en aquella època-".

Llavors me'n vaig anar a casa d'una amiga meva perquè a Begur estiujava la meva amiga... la meva amiga de l'ànima quan era petita era una noia de Barcelona que venia els estius a Begur i es quedava moltes vegades a casa. I jo me'n vaig anar a casa seva a Barcelona, a Sants. O sigui, que la meva entrada a Barcelona va ser al barri de Sants. Baixava... anava a la universitat a la Plaça de la Universitat, agafava el metro fins a la parada de metro que anava al carrer Sagunto, i estava allà.

E.- Aleshores, això és l'any 67 quan vas arribar ja a Barcelona, amb disset anys. Estaves a Sants, a casa d'una amiga, que era els seus pare, ella i tot això... ella també era estudiant universitària?

No, ella treballava de secretària.

E.- Era de la mateixa edat?

Exactament, vuit mesos més, vuit mesos menos.

E.- En el món universitari, véns aquí, i sobretot Barcelona, l'impacte que...

L'impacte? Brutal, brutal. Primer et perds, és allò ja parlem de quantitats enormes de gent, eren els anys [66, 67] d'efervescència, d'assemblees que la policia entrava cada dos per tres a les aules, jo recordo la primera classe... clar, jo no havia assistit mai a una classe magistral, i allò emocionada de veure un professor que és capaç... fixa't tu que si havia passat allò a la normal de tenir un profe de literatura, pues poguer tenir un profe que es passa quinze dies seguits parlant d'un sol autor, a mi em semblava que em podia aprendre moltes coses. El problema està que al cap de tres dies ja hi havia una vaga, que al cap de quatre dies... Per mi tot això era completament nou i completament enlluernador, diguem, és allò que dius...

E.- Atractiu, una cosa allò...

Sí, sí, enlluernador, allò que et quedes com si t'hagués hi ... tocat por un "rayo" que diuen, et quedes allò traspasat. Automàticament ja vaig entrar en contacte amb la gent del Sindicat Democràtic d'Estudiants. Me'n recordo que en aquella època el delegat de facultat era el Paco Fernandez Buey, em sembla. I el nostre company, un company nostre de curs va ser delegat, era el que ara, és escriptor, el Jaume Fabra, Jaume Cabré, Jaume Cabré, exacte, Jaume Cabré era el delegat de [curs] i fèiem un... érem un nucli de unes quinze o vint persones dintre del grup de primer curs, diguem, que érem pues els que fèiem les reunions, preparàvem les assemblees, ens posàvem en contacte amb els companys d'altres facultats, fèiem les coordinadores d'estudiants i tot això. I a partir d'aquí doncs, vaig començar a tenir, no sé com ho podríem dir, sensibilitat social no perquè jo sensibilitat social l'he tinguda sempre (rialles), vull dir, allò... [sona el telèfon]

E. -----

No, a la universitat en aquell moment a més tampoc és que agafessis consciència social, això, amb disset anys, el que agafaves era consciència de col·lectiu, que pertany a un col·lectiu que s'està mobilitzant per algo... i que tens algú en contra. Perquè per exemple a l'escola normal de Girona jo havia agafat... jo sempre havia treballat, a Begur sempre, a Begur sempre anaves amb colla, sempre feies coses amb colla, de petita ja feia teatre, fèiem lectures, fèiem coses en colla, jugàvem a baloncesto en colla, vull dir, que m'han educat en un esperit col·lectiu, sempre l'havia anat educant, a la normal també teníem grups de delegats, però sempre havies treballat per dir-ho d'alguna manera a favor de fer coses amb col·lectius però sense cap oposició formal. A la universitat és la primera vegada que dius voldria fer una sèrie de coses com és reunir-me i no em puc reunir perquè està prohibit, voldria fer una assemblea amb la gent per parlar d'això i està prohibit... Val a dir que també les reivindicacions no eren allò de fer una obra teatre sinó de derrocar la dictadura, perquè en aquella època era molt/

E.- Però, tu això ho vas viure d'una forma bastant normal perquè em dius, és a dir, mantenir relacions col·lectives i tal, però clar, per exemple, lo de la dictadura, a tu et sonava de quan venies de...

No, no, no, no.

E.- Això ho descobreixes també?

Exacte, sí. Més que la cosa social, jo diria que a Barcelona vaig descobrir la política exactament. Vaig descobrir la política, amb grans dificultats, perquè a mi el tema de la política m'ha costat molt d'entendre sempre, vull dir no...

E.- Però en quin sentit vols dir això....

Pues això, per la via social per entendre'ns, a mi per exemple mentalitzar-me de que la gent ha de tenir llibertat per a reunir-se pues és innat, que la gent ha de tenir llibertat per poder-se expressar és innat, el tema de reconeixement de partits polítics, quina forma de partits hi ha de haver-hi, que hi ha un dictador que està a Madrid, que tu l'has viscut, que sempre l'has sentit parlar a casa, que l'has sentit per la tele, pues qüestionar-te això ja et queia molt més lluny per dir-lo d'alguna manera. Però clar, en la mesura que el fet de que hi hagi això tan lluny, t'impedeix en l'ambient proper desenvolupar una sèrie d'activitats que per tu són de dret elementals de les persones, pues fa que agafis consciència política, una mica de manera indirecta.

E.- Forçada, diguem-ne per la mateixa situació, no?

Exactament, exactament.

E.- Aleshores, tu també vas arribar aquí i clar, no tenies un nucli de relacions a la universitat ni res?

Res.

E.- Res de res.

Parteixo de zero.

E.- Com vas construir-te aquest món?

Llavors la meva mare finalment al cap d'uns mesos de estar a Sants, que havia de dormir, era una casa petita, la casa d'allà on estava a Sants amb la meva amiga, dormíem al mateix llit fins i tot perquè no tenia espai. Al cap de tres mesos potser una cosa així, potser per Nadal ja, la meva mare m'havia trobat a través d'una senyora de Begur un Col·legi Major per poguer-hi anar, que els hi costava molts de diners, que també van fer el sacrifici de fet, quan ja van veure que realment em volia quedar a Barcelona i que la cosa no era transitòria. I llavors em van pagar un any aquest Col·legi Major. I llavors ja estava allà. Llavors a partir del Col·legi Major/

E.- Quin Col·legi era aquest?

Es diu Mater Salvatoris, es deia Mater Salvatoris, dic que es deia perquè l'han enderrocat ara, són un bloc de pisos.

E.- Aquí a Barcelona mateix?

Sí. Unes monges molt obertes. Que ens deixàvem estudiar tranquil·lament al nostre ritme i per altra banda no t'im... era ben bé com si estiguessis en una pensió però amb un ambient doncs religiós relativament. I allà estava molt bé. I allà vaig començar a fer, pues per exemple la meva amiga que després va ser durant molts anys, la Montse, la vaig conèixer allà, i era una noia de Banyoles, diguem.

E.- Era gent de comarques també?

Sí, perquè també es reproduïa a la universitat el fet aquest. Jo per exemple quan vaig estar a Girona no deixes mai de ser la noia del poble i a Barcelona no deixes de ser una noia de províncies. A Barcelona per exemple hi havia tota la gent que ja venia dels instituts de secundària amb un aprenentatge de funcionar a uns certs nivells que tu no tenies.

E.- Això ho notaves bastant, la diferència aquesta?

Molt, molt.

E.- I no era tant en qualitat sinó a formes d'aprenentatge o...

Fins i tot... fins i tot amb això, amb qualitat, per exemple, en el sentit de que et comences a relacionar amb gent que per exemple t'explica que als estius ha anat de viatge. A la universitat comences a conèixer gent que ha estat a Paris. Jo per a mi Paris era la capital de França i l'havia estudiat a geografia, però no tenia cap amic que hagués anat mai a Paris, a Begur la gent no anava a Paris en aquells moments. I els meus amics de la normal de Girona tampoc anaven a Paris. En canvi quan vaig arribar aquí a la universitat em vaig trobar amb nois o noies que a l'estiu havien anat a Paris, mentre feien batxillerat. Clar, jo això ho trobava al·lucinant. És l'època també del Maig del 68, que la gent tenia contactes amb la gent d'allà. La gent llegia i s'intercanviava coses amb la gent de l'estranger, i és clar, tot això per a mi era un món bastant... i que marcava una miqueta la... perquè clar, tant se val, la gent que ens havíem de pagar els estudis, en vacances treballàvem el doble per recuperar diners i pagar la matrícula. La gent que era de casa bona, a les vacances viatjava.

E.- Per formar-se més, també clar?

Per formar-se més o lo que fos, però això ja marcava una classe diferent. Clar aquesta és una època que la... que això ho he comentat moltes vegades que ara ha canviat una miqueta també, és l'època que la universitat es va començar a obrir a gent fills de treballadors, i que es va democratitzar una miqueta. I això feia pues això: que poguéssim estar asseguts en una mateixa aula gent que mai haguéssim siguts amics vint anys abans. Que després un cop has sortit de la universitat les diferències s'han tornat a establir, perquè ells s'han quedat a la fàbrica del papa o la mama, o s'han quedat de secretaris generals de partits polítics (se'n riu) i el resta pues hem anat a currar i em continuat fent pues lo que, lo que tota la vida.

E.- Però dic, l'ambient aquell de vencedors i vençuts ja no existia, és a dir, el canvi generacional afavoreix per alguna forma aquesta situació, no, o també...

Vencedors i vençuts de guerra? No, perquè tots érem nois i noies que no havíem viscut la guerra.

E.- Però vull dir, que eren de famílies de vencedors, de famílies de vençuts, tal, això ja, en aquest gent això ja no es veia així, no?

Jo penso que en aquella època ja no és un problema de vencedors i vençuts, sinó de burgesos i no burgesos. I dintre de la burgesia catalana ja hi havien fills de la burgesia catalana que havia vençut, la majoria, però ja una minoria important de fills de la burgesia catalana que no havia vençut. I llavors alguns fills de treballadors, alguns.

E.- Pocs.

Pocs, i filles poquíssimes. I filles de treballadores de poble de fora molt menys encara (se'n riu)

E.- És a dir, continuaves sent una minoria tu dintre del món universitari.

Una mica sí, una mica sí.

E.- Però te vas integrar ràpidament, no?

Una mica sí, però a la Facultat de Lletres de tota manera menys minoria, perquè érem moltes noies. A la Facultat de Lletres i tampoc era una facultat, no era una facultat cares ni facultats a les que haguessis de fer una inversió... Podies per exemple en aquella època, podies estudiar i treballar, que si haguessis fet econòmiques ja et costava més.

E.- Tres qüestions per situar-te. Una primera això que tu has dit del primer contacte amb el sindicat de democràtics d'estudiants, quan tu arribes això ja estava muntat i de fet t'incorpores a una gent que estava organitzada, no. Explica una mica això com... no sé, quant et van dir que era un sindicat, per a tu que era un sindicat o coses d'aquestes, si recordes...?

Això sí, recordo pues el primer problema que tens a classe, pues això, professor que no vénen, que fan absentisme, classes que no rutllen bé, massificació de les aules, etc., i que de cop i volta, al cap de quinze dies d'estar, ja hi ha una assemblea per parlar-ne. I llavors ja en aquella assemblea pues ja es diu: "Bueno, s'hauria de crear una comissió que fes no sé que...". Llavors, pues ja et vas posant voluntari, ja et vas posant en el grup de gent, llavors te n'adones compte que tu vas de pardillo en el sentit de que tu t'hi poses de voluntari perquè tu et pensaves que es tractava de parlar d'això i després te'n dones compte que no, que allà hi ha quatre o cinc que ja estan connectats amb els de les altres facultats, que allà ja hi ha una organització i que no és tan de parlar d'això sinó d'aprofundir, a veure, les causes d'això i solucionar-ho més global. Vaja, que començaves parlant d'un professor que no donava el material que havia de donar i acabaves proposant enderrocar el franquisme, per dir-lo d'alguna manera. I a mi això em deixava molt al·lucina.

E.- Per a tu, va ser la primera experiència d'una assemblea, això de participar...?

Primera vegada, sí, sí, una cosa massiva, assemblea il·legal, il·legal.

E.- I ademés il·legal.

Il·legal clar, perquè a l'escola normal reunions, jo era delegada de curs a l'escola normal, però ja et dic, muntàvem teatre, muntàvem...

E.- Era una altra...

Era una altra, era tot legal, estava tot... en canvi a la facultat no, era tot il·legal. Sí, sí, jo recordo per exemple, dramàtic, recordo el primer any d'estar a la facultat, hi va haver-hi una tancada a arquitectura, hi vaig anar-hi, i ja t'he explicat que m'havia passat tot l'estiu treballant com una enana per pagar-me la matrícula, doncs ens varen agafar, la policia ens vam encerclar, ens vam fotre una somanta de bufetades que ens vam deixar baldats i al finals ens vam quedar arraconats en una aula i vam sortir per la finestra, però ens varen agafar els carnets d'identitat quan sortiem i ens vam obrir expedient. Llavors jo havia treballat... i vam perdre tots els drets a la matrícula. Amb lo qual jo no tenia ni un duro per tornar-me a matricular i llavors bueno, et quedaves, imagina't tu, se m'anava... jo ja em veia altra vegada buscant feina i deixant d'estudiar a la universitat. Havia passat tota la il·lusió del món, una gran baralla amb la família, havia aconseguit arribar a la universitat que per a mi era una fita allò "inalcanzable" casi com un somni i de cop i volta, pues perquè aquells cabrons m'havien agafat...

E.- I que t'havien agafat reunint-te simplement...

El carnet, però teòricament varen enganxar-nos a tots, llavors no sé, uns quaranta i algo, no ho recordo exactament...

E.- Això què seria al 68?

Al 67. [tus] Entre 67-68, no sé, deuria ser potser el gener del 68, potser era el segon trimestre, no me'n recordo exactament. Però lo que sí me'n recordo, ja et dic jo és que he arribat a la consciència política a base de la... (riu) allò, jo he treballat tot un estiu, m'he pagat una matrícula i ara aquests cabrons em fan perdre el dret a inscripció, amb lo qual tinc que pagar una altra matrícula, jo no tinc un duro, pues no podré seguir estudiant. Vàrem fer una petició al col·lectiu, no em va passar a mi, li va passar a molts, és va fer un contenciós i mentre el contenciós avançava s'havia negociat que ens deixaven seguir anant a classe, fins i tot jo diria que es va recollir diners entre la gent i es va pagar lo que s'havia de pagar de fiança. [Va ésser la primera que vaig comprendre la utilitat del sindicat].

E.- Lo de la multa aquesta...

Sí, i tot això. Vull dir, que no vaig, que primer vaig pensar, que bueno, que no podria resistir-ho i després no, a la llarga vaig poder seguir estudiant el curs normal, vaig examinar-me normal, ens vàrem aixecar...

E.- Aquesta sanció...

Ja teníem la matrícula provisional que ens havien pagat entre tots, no recordo massa bé com es va solucionar però sí que recordo que es va solucionar, que vaig treure'm el primer curs net. Vaig aprovar i ja està, i això em va permetre pues a l'estiu tornar a anar al poble, a treballar per pagar-me la matrícula del segon any.

E.- Dos qüestions, aquí, la primera vegada que vas rebre hòsties així per una cosa que en principi... per tu va ser...

Molt fort, sí, molt fort sí, sí, sí.

E.- Perquè era per estar reunits de fet o per...?

No, no, per estar reunits. Bueno, o perquè anaves... aquella època era l'època que fèiem les manifestacions allà a dalt a la Diagonal, que tiràvem cigrons i coses perquè ells cavalls patinessin.

E.- O sigui, que no era per reunir-se simplement /

[FI DE LA CARA A, CINTA 2]

E.- O sigui, que no era simplement per reunir-se. Això, d'aquests fets que van passar, vas comentar alguna cosa a casa?

Res, res, res.

E.- A casa res, això totalment secret.

A casa, els meus pares ni saben que vaig perdre la matrícula, ni saben... res, no saben res. Res de res.

E.- O sigui, tu tenies clar que això de cap manera s'havia/

Jo, amb els meus pares he seguit sempre la política d'anar-hi sempre perquè estiguessin contents, procurar no donar-les cap disgust, i dintre... sense renunciar al que jo penso que tinc que fer, pues només explicar-les-hi el que penso que ells poden entendre. Per exemple, si la policia, si ells haguessin sapigut que un dia em va agafar la policia i em va fotre una somanta d'hòsties que encara tinc un bony al cap que em va quedar d'aquell dia, evidentment la meva mare no hagués dormit durant quinze dies seguits i em semblava en aquells moments i em segueix semblant una tonteria explicar-li.

E.- Una qüestió important, clar, aquest fets van crear encara més la cohesió que estàveu al voltant del Sindicat d'Estudiants Democràtic i tot això, no?

Sí.

E.- Parla una mica de, que abans has dit, el contacte, va ser un noi, va ser una noia, com va ser, va ser un grup, com es va produir, o es va produir de la forma aquesta que tu has dit de posar-te de voluntària i tal, però quan van parlar més de política i tot això, qui va ser...?

Era un col·lectiu de... sí, de nois i noies, més nois que noies, i eren colles de que... per exemple els que venien de Barcelona eren de casa bona i havien sigut escoltes, per exemple, i les noies eren de províncies també, bé de províncies, de Girona, una de Banyoles, una de Girona capital, una de Saragossa per exemple, i eren, eren... no les coneixia abans i em vaig fer amiga aquí diguem, no. I eren noies que venien també o d'un moviment escolta o de... jo tenia la sensació que tothom, tothom estava molt més organitzat que jo. Jo tenia la sensació que anava molt individual.

[Sona el telèfon i s'interromp breument l'entrevista]

E.- Bueno, estàvem parlant d'això, la relació amb la política, amb la gent aquesta que estava molt organitzada, des del teu punt de vista. Doncs això, com... la introducció en aquest grup de gent, va ser...

Natural, natural, a través d'organitzar-se per discutir les coses i preparar les coses. [sorolls de papers] I va ser, jo per exemple aquest any va ser el primer any que vaig fer una cosa que no havia fet mai, que tothom havia fet, que era per exemple dormir a la muntanya, o sigui anar els caps de setmana d'aquella època, ja saps que les reunions normalment es feien a les muntanyes, al camp, marxàvem en colles, i jo és la primera vegada a la meua vida doncs això, que marxava en colla i dormíem fora i pues allò, havia gent que tocava la guitarra i cantàvem i fèiem focs de camp i tot això que normalment si la gent ha sigut escolta havia fet, pues jo ho vaig començar-ho a fet en aquesta edat.

E.- Tot això al primer curs, eh.

Al primer curs. I al voltant de temes polítics, diguem.

E.- Lo que has situat abans que era interessant, allò de... estaves parlant d'això, la informació que es rebia del 68, del Maig del 68, que has dit abans, mencionar que es rebia, quina... si eren lectures, si era gent que anava...

No, o sia, jo... a veure jo tal com ho percebia jo, vull dir, una altra cosa és la gent que tenia més... una visió més global. Però jo com ho percebia era de dir tu estàs amb un col·lectiu de gent, que ja no només sou la gent que esteu aquí, sinó que ademés hi ha gent d'altres facultats que es mou per les mateixes coses, hi ha una certa xarxa, una certa coordinació, i ademés això passa també a l'estranger, i el que ens passa aquí pues pot passar també en altres llocs malgrat que les claus aquí eren en clau feixista i en canvi a l'estranger era en clau anticapitalista, per tant eren claus diferents, però en tot cas sí que hi havia una cosa comuna que era el qüestionar-se el capitalisme. Que jo per exemple no havia sentit mai parlar del capitalisme, no hi havia jo caigut, que estàvem en un sistema capitalista (riures), jo trobava molt normal, allò que hi havia una gent que treballava i una altra gent que treballava menys (rient). I pues això, pues no se m'havia acudit que això és un sistema, que això pues etc...

E.- I això van ser lectures de classe o lectures de fora de classe que has dit?

No, això és lectures fora de classes. O sigui, jo en aquella època ja vaig entrar a militar en el FOC, jo des del sindicat d'estudiant al mateix temps vaig començar a comprometre'm amb el Front Obrer de Catalunya, amb el FOC.

E.- A través d'aquest grup que deies de gent.

A través d'aquest grup. I a partir d'aquí ja vaig fer les lectures clàssiques. O sigui, en aquella època em vaig llegir pues les obres, no les completes, però deu ni do, de Lenin, em vaig llegir *El capital* evidentment del Marx, em vaig llegir tot lo que eren, bueno, l'abc en aquell moment i em va interessar moltíssim, realment m'ho llegia no perquè em toqués sinó que per a mi era una manera d'entendre i d'analitzar, per primera vegada llegeixes una cosa que t'explica el que fins ara havies vist com a cosa inexplicable diguem.

E.- I les lectures eren orientades per aquest grup de gent en alguna...

Sí, sí, sí, clar, clar, eren... sí, sí, inclús teníem allò la llista de "libros recomendados", sí, sí, sí. I en aquella època pues era molt... tot lo que siguin lectures de marxisme clàssic i ademés tot lo que serien lectures de coses vinculades al tercer món, el tema de Cuba, el tema d'Amèrica Llatina, el tema del Che Guevara, pues això, la Marta Hanecker, la gent de... tota aquesta gent que en aquests moments ja no em recordo dels noms, però me'ls vaig llegir tots, vull dir, és allò que sense voler vas agafant... "sense voler": sense pensar vas agafant

una cultura i un mètode d'anàlisi que després te és útil tota la vida, però que en canvi en aquells moments tampoc ets massa conscient, però vaja, jo no recordo de llegir-los com una obligació, perquè no l'hagués fet, ho recordo/

E.- I no era una cosa molt... perquè tenies disset-divuit anys, no, diguem-ne, llegir *El capital* a aquesta edat doncs...

No, no...

E.- Quina percepció tens de que era...

Ah, un altre asunto és que jo m'agradaria saber lo que jo entenia, que és una altra història.

E.- Ara, vist des de ara/

Ningú em va avaluar aquestes lectures com per avançar lo que jo entenia, no, que suposo que era molt poquet. Però vaja, tu saps que sempre d'una obra de literatura, en aquells moment també llegia *La regenta* i tampoc crec que hi entengués lo mateix que hi podria entendre si la llegís ara diguem, no. Però en principi vull dir, era una cosa nova, en aquells moments.

E.- El grup de gent aquest de que em parles, noms així important després o que hagin mantingut alguna rellevància política, sindical o alguna cosa així, o era un grup de gent que després doncs a treballat al seu tema professional i no ha viscut de la política o al món de la política?

No, els que en aquells moments ens manaven per entendre'ns, ens manaven vol dir que eren els jefes clandestinos, els que nosaltres teníem contacte pues són gent que ara és catedràtic d'universitat o...

E.- [Isidre] Moles, per exemple.

Jo a Moles, personalment no l'havia conegut. Jo per exemple el que coneixia pues això: Paco Fernández, de la facultat o per exemple pues els Maragall, en aquella època del FOC, per exemple.

E.- El Pasqual i l'Ernest, el germà de...

Pascual.

E.- El Pascual sobretot, no.

Sí, coneixia a Pascual i era amiga del germà petit, del... del Pau, diguem, en aquell època, o sia, companys de facultat amb el Pau, després amb el Pere.

E.- El Pere qui era?

El més petit, el Pere Maragall és el més petit. I gent pues això, gent que després ha estat a les facultats... no ho sé, perquè en aquella època ja saps que tenien noms de guerra, i són gent que després al cap de vint anys has trobat i saps que... però vaja, no els recordo jo...

E.- En tot cas, sí que utilitzàveu lo del nom de guerra i el tema de la clandestinitat?

Exacte. Amb lo qual tu els que coneixies eren els companys teus de facultats o de les diferents facultats. Això a primer curs, perquè jo a segon ja, i si vols passem a la fase... jo a segon jo vaig passar ja a treballar més intensament, perquè jo treballava als vespres. El que feia primer, feia els vespres treballava a una escola de formació professional, donava classes als vespres, a partir de les set de la tarda. I en canvi, [tus] a mitjans de segons em va caure, vaig tenir l'oportunitat d'entrar a treballar en una fàbrica d'electrònica com a soldadora i treballava de set del dematí a les tres de la tarda. I m'anava molt bé perquè em pagaven pràcticament un sou que em permetia no haver de demanar diners a casa i una certa independència. I llavors això volia dir que havia de fer estudis nocturns, llavors em vaig traslladar la matrícula a nocturn i em vaig plantejar ja fer la carrera amb més calma. I això em va anar molt bé perquè, bueno em va anar molt bé, va ser a l'empresa aquesta l'Emerson que vaig conèixer uns companys de Comissions Obreres i vam fundar les Comissions Obreres d'aquells moments, de l'Emerson.

E.- Que estava a Barcelona també.

Que estava a Barcelona, al carrer, no sé si Art o Torre del Pardo [Puerto Príncipe], al Guinardó, en tot cas estava al Guinardó. I allà vaig començar a entrar en contacte doncs amb lo que era la política com a treballador, no com a estudiant diguem, com a treballadora. Llavors em vaig afiliar a lo que llavors era la Comissió Obrera, que no eren les Comissions Obreres sinó que era una Comissió Obrera de l'empresa i a partir d'aquí/

E.- Bueno, et vas afiliar vol dir que et vas comprometre?

Em vaig comprometre, sí. Em vaig afiliar vull dir allò que ens reuníem, que ens reuníem i discutíem els temes i plantejàvem alguna cosa. En aquesta empresa vaig conèixer, a partir d'aquesta empresa vaig conèixer la gent del metall, del petit metall que es deia en aquell moment, que era la gent de les Comissions Obreres i és l'època de les assemblees de Sant Medir, de la Parròquia Verge de Montserrat que estava allà al Guinardó... [passa una moto] i a partir d'aquí doncs ja vaig entrar a treballar bàsicament en lo que en aquell moment es deia el sector obrer que és el que... i vaig deixar de treballar i de veure els companys del Sindicat Democràtic a la Universitat.

E.- Un parell de preguntes, tu dius que vas començar a compaginar treball i estudis, això que va ser al segon curs?

Sí, a mitjans del segon curs. Vaig haver de canviar la matrícula a nocturn.

E.- Però lo de l'escola aquesta de formació professional...

Era al primer.

E.- Era al primer curs ja, o sigui, tu el primer any que vas venir aquí ja et vas buscar la vida per trobar una feina, per tenir algun tipus d'ingrés.

Sí, sí.

E.- I estaves al col·legi aquest de... bueno a la residència aquesta religiosa.

Sí, que em pagaven els meus pares i jo el que feia era tenir els diners pues això, els caps de setmana per poguer... transport, llibres, lo que em fes falta.

E.- Lo de l'escola com va sortir? tu va... o sigui, et va donar la referència...

Ui en aquella època era fàcil.

E.- era fàcil, ho vas trobar tu mateixa?

No me'n recordo però juraria que va ser un lletrero, un cartell a la universitat. Era una escola de formació professional, això sí que me'n recordo, a Vilapiscina, vaig anar, em varen contractar, i tenia... no sé, com unes trenta dones, perquè era un curs d'escaparatistes, o sigui eren dones que treballaven de dependents en magatzems i que feien un curs de formació professional d'aquest, lo que ara diríem ocupacionals, per ser escaparatistes, per arreglar aparadors. I llavors el que feia jo era donar-l'hi classes de llenguatge i de història. I totes tenien pues allò doble edat que jo. Jo estava molt impressionada però com què me les estimava molt i elles, pobretes, m'estimaven molt, no vaig cap incident (rient), però tenien molta paciència, perquè jo realment d'ensenyar suposo que en aquella època en sabia molt poc.

E.- O sigui, i això era a Barcelona també?

Això era a Barcelona, a Vilapiscina.

E.- A Vilapiscina. Un comentari sobre això, tu abans has dit que tenies por de donar classes a l'edat que tenies tal, tenies un any més ara, no, i et vas atrevir a donar classes per una qüestió evidentment pràctica, de dir/

Perquè és diferent donar classes que ser mestra. Tu això no sé si ho pots entendre.

E.- No, no.

És diferent donar classes una hora, dos hores, tres hores a un grup que té altres profes, a anar-te'n a un poble a fer de mestra. Jo amb disset anys si hagués aprovat les oposicions aquelles a les que em vaig presentar, la meva perspectiva era per exemple anar-te'n a treballar... aprovar les oposicions i que et toqui per exemple anar

a Navata, que no sé a Navata en aquell moment lo que hi havia però segurament que hi havia una escola unitària amb un mestre i una mestra.

E.- I això a tu personalment/

Això és lo que em feia pànic, tenia la responsabilitat d'haver d'anar a donar a tota una, una escola. Perquè ademés els mestres en aquella època no donàvem ni un curs, podies donar tres i quatre cursos a l'hora. A part de que ja t'he dit que bàsicament no és que no em veiés amb cor de fer de mestre és que jo tenia ganes de seguir estudiant. Jo no donava la meva formació per acabada als setze anys.

E.- Una qüestió, quan, això que has dit després de anar a treballar, la feina a l'empresa aquesta Emerson, també et va sortir a través d'una informació que tu vas aconseguir o a través d'alguna persona de la universitat.

Suposo que deuria ser algun company ja del FOC. Suposo que algun company del FOC, no ho recordo ara, però m'imagino que algun company del FOC em deuria dir allò: "Falten noies soldadores a l'Emerson". I a mi em feia gràcia, perquè el meu pare és lampista i jo sabia soldar, vull dir, que no em feia... fer un treball manual no em feia cap mena de... en sabia i no m'importava.

E.- Aquí no va haver allò, ningun tipus de convenciment sobre que sabia proletaritzar... te'n recordes d'aquest discurs?

La frase no es meva, la frase és del meu home. Però el meu home una vegada li van preguntar: "Tu ets d'aquells que als setze anys es van proletaritzar?". Diu: "Sí, el meu pare [que era el meu responsable polític] amb setze anys em va posar a treballar i em va dir a partir d'ara et guanyaràs el sou". Jo no em vaig proletaritzar, vull dir, jo vaig anar a treballar perquè... (mig rient).

E.- Perquè ho necessitaves i punt. Però dic que en aquell moment sí que hi havia molta gent que va...

Sí, sí, sí, hi havia molta gent que perquè es va posar de moda, van deixar la facultat i se'n van anar a l'empresa. No, jo no era una moda, jo ja portava ja tota, tots els estius proletaritzada.

E.- I a més, tu vas continuar estudiant, és a dir, vas a anar a treballar i continuaves treballant, tot i que fos nocturn. L'entrada al món de la fàbrica? Això la sensació aquesta: disciplina, horari, ritme, tot això...

Molt bé, molt bé. Molt bé perquè per a mi va ser una miqueta l'altra vessant que em faltava. La universitat descobreixes pues allò que pertany a un col·lectiu i a l'empresa te'n dones comptes que hi ha un altre col·lectiu, que és el de treballadors, que ara tu puc verbalitzar, en aquell moment no t'ho verbalitzava, però per exemple hi estava molt a gust. Jo me'n recordo per exemple que en aquella època fèiem, jo treballava a la cadena de muntatge diguem, llavors recordo per exemple que nosaltres aquella, el FOC, fèiem reunions i les fèiem fins a la una i les dugues de la matinada, i jo a les sis ja m'havia d'aixecar per anar a la fàbrica. Llavors per exemple me'n recordaré tota la vida una vegada que em vaig adormir a la cadena de producció, i em varen passar tres -fèiem televisions-, i em van passar tres televisions per davant. Vull dir que tenia la noia de davant i la noia de darrera meu posant-me els meus components, les meves resistències, els meus transistors... perquè no em fotessin al carrer, i de cop i volta faig així: "Deu meu m'he adormit!", i la del costat diu: [passa una ambulància] "Sí, no et preocupis, te n'han passat tres però ja te'ls em fet nosaltres".

E.- Hi vas trobar una solidaritat que fins al moment no...

Exactament, vull dir, allò que, estava molt a gust i era una situació pues de... El que passa és que en aquell moment en l'empresa ens va venir a buscar la policia. Va haver-hi una caiguda en aquells moment de dirigents sindicals [no] vinculats a l'empresa i la policia ens va... i ens van fer al carrer.

E.- L'empresa que era molta plantilla femenina suposo, no, pels -----?

Molta plantilla femenina, sí, molta plantilla femenina.

E.- I allò que recordis diferències home – dona dintre de la fàbrica i tot això, a part de l'activitat productiva, també sindical, és a dir...

Home, pues això, que totes les dones érem les que estàvem a la cadena de muntatge i els homes eren o l'encarregat o els que estaven més amb components electrònics ja més especialitzats, normal, sí.

E.- I després, en el tema sindical, la relacions homes – dones, o sigui, el líder, el lideratge i tot això estava molt clar...

En a la meva empresa eren dones. Eren dones. Érem dones les que vam muntar les Comissions Obreres en allà. En canvi els dirigents del petit metall, que era amb els que ens vinculàvem fora de l'empresa ja eren homes, ja eren homes.

E.- La coordinadora diguem-ne, eren homes. Noms que recordis d'això de dones que van muntar la comissió allà o que tenien una influència en el lideratge important?

Per exemple... No, no, lideratge important en aquella època... tampoc ho vivíem com un lideratge en aquella època, tots fèiem el que podíem i no teníem... per nosaltres els líders eren pues això, quan anaves a la parròquia que era una assemblea que n'hi havia tres-cents per exemple, hi venien dos i parlaven. Et deien "Mira aquest és Fulano de tal".

E.- Si no, era un grup que fos... no hi havia una responsable o un responsable de...

Jo no el recordo, suposo que igual hi era, però jo ho recordo pas, no ho recordo pas. Jo recordo de trobant-se pues això, a la sortida o l'hora del pati o en els wàters... per parlar d'alguna cosa i després agafar entre nosaltres i...

E.- I era molta poca gent, molta de la -----

Poca gent, poca gent.

E.- Poca gent. En nombre...

Cinc o sis.

E.- En una plantilla més o menys de...

De dos-cents cinquanta.

E.- O sigui, una cosa molt minoritària, l'activitat molt minoritària.

Molt minoritària.

E.- I molt clandestina o...

Sí. Tots ho sabien però...

E.- Però es guardaven les formes.

Es guardaven les formes.

E.- Una qüestió, així com has dit que a la universitat vas començar, et vas polititzar per una qüestió molt elemental, [l'entrevistada tus] com va passar, allò que t'apropassis a una comissió? Existia abans la comissió, abans de que tu arribessis o es va constituir o va configurar-se en ese procés que tu vas estar dintre de l'empresa?

No ho recordo. Suposo que existia, suposo que existia perquè jo no recordo pas ... poder existia, poder no, no ho sé, no ho recordo. Però és que tot això en aquella època es feia molt des de dintre però a la vegada des de fora. En aquella època nosaltres no estàvem organitzats, t'estic parlant del FOC, no estàvem organitzats per branques de producció, era una època, per exemple recordo que el debat que es va fer posteriorment va ser si Comissions Obreres en el moment que fos legal s'havia de constituir com federacions de branques o com territoris. I jo per exemple recordo pues això que amb la gent que ens trobàvem nosaltres era amb la gent del Guinardó. En aquella època al Guinardó hi havia bastantes petites i mitjanes empreses.

E.- Comissions de barri que es deien?

[No. Comissions de Territori o Zona]. I llavors ens veiem amb gent que, gent que era de tèxtil, de comerç, de la construcció...

E.- O sigui, que molta activitat es feia fora del centre de treball, per entendre'ns?

Tota.

E.- Tota.

Tota, tota l'activitat. [Era il·legal: reunir-se, fer propaganda, manifestar-se, etc.]

E.- I això era per les dificultats de fer-lo dins o per...

Legals, legals, fer-les legals, sí, sí, per problemes de seguretat. Ademés en aquella època hi havia molta barreja, barreja de tot, per exemple pues això, en aquella època van caure... que la policia els va anar a buscar uns quants, vinculats a l'empresa o vinculats al barri, i no van caure per temes sindicals, van caure per temes polítics.

E.- Estava molt barrejat.

Però clar, un era l'home de l'altra, l'altre era la dona d'un, vivíem... jo en aquella època vaig deixar de viure... que en aquella època que no n'hem parlat, jo vaig deixar ja el col·legi de monges. Al col·legi de monges només hi vaig estar un any. L'any següent ja vam llogar un pis amb unes noies.

E.- De la universitat o del treball?

De la universitat. Amb dugues... la Montse, aquella amiga meva que estàvem al Col·legi Major, amb la Dolors, amb la Rosa Maria i amb... que era de Puigcerdà diguem, una de Banyoles, dugues de Puigcerdà que eren germanes i jo de Begur. Vam llogar un pis al carrer Jordi de Sant Jordi del Guinardó, i jo anava a treballar i anava...

E.- A estudiar.

Estudiava als vespres.

E.- De totes formes això de l'empresa, tu quan vas entrar a l'empresa estaves com a militant del FOC.

Sí, del FOC.

E.- Continuaves sent militant del FOC i tal, hi havia altres grups polítics en aquest conjunt de persones que composaven la Comissió Obrera de l'empresa?

Sí, hi havia el PSUC. El PSUC era com un teló de fons. Jo no he estat mai del PSUC, però sempre he estat rodejada de gent del PSUC per entendre'ns. Llavors, per a mi el PSUC era com un rerafons, hi havia fins i tot gent del nostre FOC que després se'n van anar al PSUC, jo recordo per exemple que fèiem reunions, alguna vegada que preguntaves –això és veritat, veus- fèiem reunions a Verge de Montserrat, a casa del Comin, per exemple, que després ell va entrar al PSUC, ell era del FOC, en canvi després va entrar al PSUC. Quan el FOC se'n va anar a l'aigua en aquella època nosaltres els que érem militants de base com que no érem importants pues tampoc ningú ens va anar al darrera perquè fessin un canvi, vull dir, que també vam quedar una mica penjats una temporada. Uns se'n varen anar a [l'estranger, a fer màsters], uns altres se'n varen anar al PSUC i uns altres, que són amb els que jo vaig estar, va ser llavors quan vaig entrar a la... a lo que llavors es va fer la LCR.

E.- Lliga Comunista Revolucionària.

I durant un temps, no em demanis quins noms vam tenir, perquè vam tenir al voltant d'una revista que es deia *Combate*, bueno, gent, el grup [Comunismo], tothom es anava més o menys... I aquella època és l'època que vaig començar a llegir obres de Trotsky, jo per exemple, que em va agradar molt.

E.- Això que seria al 69...

Suposo que sí, 69-70.

E.- Recordes l'estat d'excepció del 69?

Com?

E.- L'estat d'excepció del 69.

No.

E.- Això no ho recordes. O sigui, no vas córrer perill en aquell moment de...

Jo et diria que en aquella època tot plegat per mi era un estat d'excepció. Perquè jo vivia una vida aquí, de la qual a casa meva no en sabien res i per mi el problema no era que m'agafés la policia, per a mi el problema era que m'agafés la policia i se n'interessin a casa.

E.- O sigui, era una por permanent en aquest sentit?

Era una por permanent. Era una por permanent a nivell personal i a nivell polític diguem. I llavors por a perdre la feina, perquè clar jo vaig perdre la feina, la primera feina la vaig perdre, aquesta primera feina important...

E.- La de l'Emerson.

La de l'Emerson la vaig perdre. Jo vaig haver de marxar de la fàbrica pues per raons de seguretat i...

E.- Explica una miqueta tot això, de com va ser lo de l'acomiadament... [l'entrevistada tus]

Això va anar que, que varen agafar... jo diria que va ser una caiguda de... no sé si va ser del PCi o algun partit, algun militant vinculat en aquella època a... jo treballava a l'Emerson amb la que és la dona del Palomas, amb la que era la dona del Josep Maria Palomas. Després un gran amic meu, que després va ser Secretari General del PCi...

E.- Que treballa a l'Ajuntament?

Que va estar per desgràcia bastants anys a la presó. Sí, que ara treballa a l'Ajuntament, exactament. Pues llavors va ser... no sé a quin anys va caure ell, però suposo que deuria ser...

E.- 69-70, si no recordo malament, per el que jo he escoltat.

Pues aquella època que va caure ell jo treballava amb la seva dona a l'empresa, estàvem formant en aquell moment un grup. I a partir d'aquí pues ens vam, a mi em va venir a buscar la policia a casa i a l'empresa. Llavors ja no vaig poder tornar. Em vaig passar recordo quinze dies amagada en una... a casa d'un arquitecte, que mai he conegut, mai he sapigut com es deia. [I una setmana a casa d'en Josep Ma Torres, que en aquella època tenia la nevera plena d'escultures d'aigua i la seva mare estava desesperada].

E.- Tu sola ademés, allà?

Sí, perquè ens separàvem diguem, anàvem a llocs diferents. Hi vaig estar al Putxet, no al Putxet, no, cap allà a Vall d'Hebron em sembla, on hi ha l'Hospital Militar, una casa d'aquelles, una casa molt maca, de rics. Jo va ser per primera vegada que em vaig sorprendre'm, perquè vaig pensar que hi havia rics bones persones que m'amagaven... (se'n riu)

E.- Això també et va sobtar, no?

Sí, això també em va sobtar, em va sobtar bastant.

E.- I és curiós perquè tu sent del FOC, la caiguda de...

Això va ser després, eh. Va ser després.

E.- Aleshores, tu vas deixar la feina, vas deixar casa teva que era la que comparties amb les dones aquestes, amb les companyes, les companyes sabien alguna cosa de la teva vida...?

Sí, sí, totes, pobretes, totes.

E.- I estaven elles també implicades o no?

No, no, no.

E.- Cap?

Cap, políticament cap. Totes eren del Sindicat Democràtic, totes seguien estudiant a la universitat diguem, però no... per exemple jo aquí tenia una amiga molt amiga meva, la Montse Casadevall, que ara està visquent a

Paris que s'ha casat amb un vietnamita. I que per exemple en aquella època em recordo, pobreta, que em feia els bocadillos, quan jo m'havia d'anar a la fàbrica i em veia arribar a les nits de les reunions tant agotada, tant feta pols que ella em preparava els entrepans perquè a l'endemà pogués anar a la fàbrica, perquè sinó no hagués tingut entrepà perquè no tenia temps de fer-ho. I m'ho preparava, em cuidava com si fos, bueno, la meva mare (se'n riu). [Ens estimàvem molt!].

E.- Paral·lelament a tot això, tu continues estudiant? Tot i que sigui a un ritme molt...

Sí, però molt poc. Molt poc i molt malament. Molt poc i molt malament.

E.- Perds desinterès en relació a l'estudi pel fet aquest d'entrar en el món del treball, de les relacions polítiques, sindicals i tot això?

És que en aquell moment lo de l'estudi era molt aleatori, perquè la facultat estava en plena ebullició, no hi havia massa classes, els professors anaven molt de bòlit, i llavors més aviat fèiem treballs. Més aviat hi havia una colla de professors progres, diguem, que el que ens fèiem fer era llegir i fer treballs, i això m'anava molt bé perquè podia fer-ho a casa, podia fer-ho els dissabtes i diumenges...

E.- Recordes algun professor d'aquests especialment o...

El Martínez Show tenia per exemple d'història.

E.- Sí, Carlos Martínez Show.

Llavors em vaig apuntar per exemple amb algú de filosofia, perquè podies triar diferents profes. Anava amb el Robert de Ventòs??. Tenia un professor molt bo de geografia que es deia Vilà Valentí. Aquella època era el pla, abans del pla Maluquer, després el pla Maluquer, va venir el segon i ja havies de fer més especialitat i havies de triar més, però al principi podies agafar diferents assignatures, podies triar bastant. Però vaja, jo em vaig desinteressar bastant de la universitat en la mesura que no podia seguir, realment en la mesura que no podia estudiar bé, al que em dedicava era a aprovar les assignatures, allò, si has de fer un treball no en feia dos, diguem.

E.- I l'activisme a la universitat ho deixaves de banda ja.

Vaig deixar-ho absolutament, absolutament.

E.- Vas mantenir, vas continuant mantenint els contactes amb aquell grup inicial que va...

No, no perquè aquell grup ja no... el primer grup eren democràtics, antifeixistes, a partir de que vaig entrar al FOC, ja em vaig començar a vincular amb marxistes. I a partir de que vaig començar a treballar a l'empresa i amb gent de Comissions Obreres, ja em vaig decantar cap al món trostkista i comunista.

E.- Una qüestió que trobo interessant, que és, després d'aquest acomiadament, de la marxa de la casa, de tot això, explica una mica, narra com va anar la cosa.

Després va venir l'estiu...

E.- Estem parlant ja de l'any 69 [el] tercer curs o...

Potser... No creguis eh, aquella època... és veritat que la joventut viu molt ràpid, però en particular la nostra joventut va ser de canvis brutals cada any. A primer curs normal, a segon ja vaig tallar a la meitat i me'n vaig anar a la fàbrica, a tercer curs... tercer curs ja el vaig fer mitat i mitat, ja recordo que no...

E.- Que era nocturn, que a la universitat feies nocturn.

Sí, a segon curs, a mitat de curs ja vaig fer nocturn també. Al tercer, ja em vaig casar, perquè a veure, aquí tenia setze, aquí en tenia disset, aquí divuit i aquí dinou, amb dinou anys em vaig casar. I em vaig casar al juliol. [se senten veus de nens de fons]

E.- O sigui del [69]?

Exactament. Jo em vaig casar en un moment caòtic a la universitat, en un moment caòtic a la feina i en un moment caòtic a nivell personal. Era quan tots els partits polítics es desfeien, quan s'estaven consolidant les

noves esquerres, quan... pues això, no tenies ni, no tenies cap pol de referència, després d'una matxacada molt forta/

E.- Repressió, no?

Repressió molt forta a tots nivells, després... pues això, jo recordo per exemple que amb dinou anys em vaig casar, estava embarassada, i com que no podia, era l'època aquesta que te deia de passar al trostkisme, que la gent no sabia massa bé a quin grup estaves. Llavors per exemple al cap de quinze dies s'havia dividit en dos i tu sempre havies de preguntar "Amb quin m'he quedat?". Perquè en la mesura que no era dirigent i no era dels que feia l'opció, sempre acabaves quedant-te amb el grup que els teus amics es quedaven, diguem, no. Llavors recordo en aquesta època, per exemple, amb una parella de noies més, de dones, que estaven embarassades, fèiem un grup que dèiem la liguilla, que érem tres dones embarassades, [l'Àngels, la Pilar i jo mateixa], que com que teníem panxa ens pensàvem que passàvem molt despercebudes i llavors érem les responsables, com que no podíem anar a reunions, no podíem anar a manifestacions, no podíem anar massa als llocs que fos massa aparatós, fèiem treball d'aparato a casa. Llavors jo recordo per exemple que a casa meva tenia una multicopista amb un cuarto tancat hermèticament, i imprimíem les fulles en allà, jo les portava en el sis-cents i les anava repartir a les nois i noies que treballaven en les empreses, que llavors ells les repartirien als corresponents. Això, durant els nou mesos d'embaràs del meu fill, jo suposo que la meva organització deuria canviar de nom com tres vegades. Ara no em demanis ni com es deia l'organització, jo lo que sí sabia que jo em trobava molt malament, que estava molt, amb dinou anys embarassada, sense feina concreta perquè...

E.- Havies deixat els estudis també?

Els havia deixat i donava classes particulars, donava... pues això anava a la facultat... sí, sí, anava a la facultat encara.

E.- Ah, anaves encara.

Sí, sí, anava a la facultat encara. I feia pues allò, tres assignatures, quatre assignatures... Va ser un any, el tercer any va ser un any dramàtic, de no fer res ben fet, és allò que portes malament l'embaràs, portes malament les coses de la casa, portes malament l'estudi, portes malament la feina, vaig passar de treballar vuit hores a treballar esporàdicament, vaig passar d'anar a classe a no anar-hi, vaig passar... és un canvi bastant... terrabastall, diguem.

E.- Aleshores, això va ser al juliol del [69], vol dir que quan feies de/

68-69.

E.- Si tenies dinou anys ha de ser al [69], tu vas néixer al 49, doncs 68. En aquest moment, a veure, has deixat la feina, l'acomiadament aquest, tot això, situem-nos en el tema de la casa aquesta que t'han deixat els rics, a partir d'aquí/

De la casa que...?

E.- De la casa aquest que per primera vegada dius tu "Hi ha rics que donen suport..."

Ah... (riu), sí.

E.- Una situació bastant curiosa, una mica narra després d'això què vas fer? Vas marxar d'aquella casa i que va passar.

Després d'aquesta casa me'n vaig anar, era ja l'estiu i me'n vaig anar a Begur.

E.- Però és abans de tot això?

Sí, abans de tot això.

E.- Que és abans de l'embaràs i tot això. I en Begur...

Vaig passar l'estiu, vaig treballar un horari normal, vaig estar amb la família normal, com si res no passés... I el mes de setembre pues m'havia de tornar a matricular i havia de tornar a buscar feina, hi havia de fer tot, normalment.

E.- Perquè la teva família sí que sabia que treballaves, que havies canviat el torn al nocturn i tot això.

Tot això els semblava molt normal, molt bé.

E.- Bueno, doncs el tema de l'embaràs i tot això que vols dir, que amb un company de feina, de sindicat...

Del FOC, un company del FOC, del barri, del Guinardó.

E.- Aleshores, una qüestió que també és interessant, tu has dit abans una cosa que m'han dit bastant gent: "És que al final et quedaves amb la gent més amiga, no sé que...", o sigui, al final et movies més per afinitats personals que per qüestions ideològiques o no?, t'atreviries a dir això o no?

Jo diria que una cosa i l'altra van vinculades.

E.- Van vinculades.

Jo diria que una cosa i l'altra van vinculades. Jo per exemple, a veure, amb la gent parlaves molt de tot. [I sempre érem els mateixos]. Llavors amb la gent que no t'hi entenies ja no hi parlaves. I discuties, però ja no... per exemple si amb una persona no t'entenies, pues quan acabava la reunió ja no quedaves per anar al cine o per anar a passejar o per seguir parlant d'allò, només ho feies amb la gent amb la que...

E.- Ja, lo que passa que... un exemple que et poso, és que penso que és una cosa important per les vegades que ha sortit, en el teu cas i en el d'altres. Si tu al arribar aquí a Barcelona, en lloc de connectar, "connectar", de conèixer una gent del FOC, haguessis conegut a una gent del PSUC... ja sé que és una cosa que és impossible perquè no va ser així però...

No va ser així...

E.- Però en l'esquema aquest ideològic, eren coincidències ideològiques o afinitats personals?

En el cas del FOC serien afinitats personals. Molt vinculades a com es plantejaven els temes a la universitat. A la universitat jo vaig conèixer gent del PSUC i no m'hi entenia tant. [Era un món sense llibertats, et mous en el món estret de les relacions personals].

E.- I no t'entenies, val.

És un problema de tarannà, jo penso que la gent... jo en aquell moment descobrí moltes coses. Primer, una cosa que no he sigut mai, mai, mai, és dogmàtica, malgrat que quan parlo ho pugui semblar-ho, jo faig moltes afirmacions, però igual que avui et dic que és blanc, si me dones arguments demà et diré amb la mateixa fermesa que es negre i demà passat et diré que és marró, vull dir, no me, no m'he atrevit mai a aquesta seguretat que té la gent que està...

E.- O sigui, sempre el dubte ho tens...

Sí, jo per exemple, en aquesta època que t'he dit que canviàvem de partit tres vegades, jo patia molt, perquè jo no... eren èpoques que la gent es definia en funció de quina era la posició sobre el tema de la lluita armada a Amèrica del Sud, per exemple. I jo la veritat, no trobava que jo tingués prou elements per sapiguer si Amèrica del Sud havia de haver-hi lluita armada o no hi havia lluita armada.

E.- Ja, ja, per això dic/

No vull dir que se me'n fotés, però sí que tampoc no em veia jo capaç... Llavors que vaig agafar jo, quina opció feia? I per això et dic que no és tant de personal sinó és manera de ser, jo em vaig apuntar amb els que no eren dogmàtics, que eren els trostkistes. Els que una mica qüestionaven tot...

E.- Però en el FOC també, no eren dogmàtics o...?

No, no eren gens. AL FOC era un món molt obert. [Era una olla de grills].

E.- El que passa és que és curiós, dic tot això en el sentit que la gent del PSUC, tu m'has dit que tenien un tarannà més dogmàtics a l'hora de parlar amb ells, això sí que ho reconeixies en ells, no?

Sí, això ho recordo, potser perquè estaven més estructurats, tant se val...

E.- Més organitzats.

Més organitzats, sí.

E.- Però el fet de viure la clandestinitat/

[FI DE LA CARA B, CINTA 2]

E.- Hi havia una qüestió que jo volia comentat, tu has dit que el FOC era molt divers, o sigui, gent molt diferent, però clar, suposo que no és contradictori [s'aclara la veu] amb l'opció del FOC per clandestinitzar la seva activitat política i sindical, en aquest sentit és en el que et deia jo si això del dogmatisme... suposo que una organització que busca també la protecció, els mètodes de seguretat per actuar clandestinament, doncs també, no sé si tu vas viure això d'aquesta manera o es vivia amb altre plantejament?

Això de la clandestinitat jo no hi he cregut mai, perquè, a veure, jo penso que qualsevol idiota per molt poli... qualsevol policia per molt idiota que fos sentant-se en un banc de la universitat i observant atentament al cap de tres dies podia fer-te la llista perfectament de tot el que fèiem i de qui era els que ens movíem. En una empresa tres quarts del mateix, jo diria que en aquell moment passava allò, que els sociòlegs ja han hagut qui... hi havia una certa permissibilitat. Encara hi havia un feixisme molt dur en segons quins tipus d'organitzacions que de tant en tant per escarmentar donava una sèrie de lliçons entre cometes, diguem, empresonava a la gent i castigava, feia càstigs exemplars, però que entre un i l'altra potser també per esperar que la gent fes tranquil·lament i quan hi havia més normalitat enganxar-nos a tots, diguem, però jo deia que permetia... Entre altres coses perquè tampoc podia no permetre, a veure si m'entens, jo en la meva fàbrica, era bastant massiu en aquell moment, era molt minoritari però a la vegada molt estès com a taca d'oli, vull dir, tu trobaves gent... això és la descoberta meva per exemple, a mi això em va, em va arribar molt a l'ànima, el descobrir el moviment obrer. Jo el moviment obrer l'havia estudiat als llibres durant dos anys a la facultat, abans no l'havia ni estudiat, tant se val, però jo a primer curs i a segon curs, a la història ja vaig tenir professors que em van parlar del moviment obrer, doncs clar, jo, quan entro en una fàbrica i quan vas a la primera assemblea de [la zona], te n'adones compte lo que és el moviment obrer, que vol dir això, treballadors i treballadores organitzats, que ens veiem, que parlem, que tenim els mateixos problemes i que estem a la ratlla de la il·legalitat pues perquè algú a fet una ratlla que és pot tombar, que es pot fer córrer cap aquí o cap allà i que per tant hi ha una feina a fer. Aquest descobriment pràctic de lo que són les necessitats polítiques per entendre'ns, en aquell moment jo diria que ja era molt massiu, per tant... vaja, insisteixo, fèiem pintades en les empreses del barri, a les dugues i a les tres de la matinada i per allà no es passejava ningú. Vull dir, que vaja, que si algú ens volia veure, ens veien perfectament, sabien perfectament el que fèiem i per això de tant en tant ens enganxaven amb uns quants, i a altres no.

E.- O sigui, tot aquest discurs del FOC, que defensés el tema de la clandestinització i tal, la teva pràctica com a militant de base del FOC no era precisament la de la clandestinització de la teva activitat.

Home, clandestina què vol dir?, que tu no estàs registrat, que no estàs legalitzat i que no surts en el carrer amb un cartell que digui lo que ets. Perquè jo no entrava a l'empresa dient "Sóc de Comissions Obreres, vinc a afiliar-vos", com faig ara. Sinó que havies d'estar en a l'empresa, havies de treballar amb la gent de mica en mica i anar conscienciant a la gent i tu tenies un fulls que havies de repartir i tenies uns problemes que havies de tractar i ho feies de manera discreta. Discreta i clandestina de cara al patró, a l'empresari, diguem.

E.- Una qüestió que és interessant que tu has situat, has dit: "Jo vaig llegir lo que era el moviment obrer i després ho vaig veure". Va haver-hi un contrast molt bèstia entre el que van dir-te a la universitat les persones que et van parlar del moviment obrer per primera vegada i les vivències que vas tenir com a treballadora?

No.

E.- O es va ajustar bastant al que...?

No, s'ajustava, s'ajustava. Home, lo que s'havia llegit del moviment obrer, que havia llegit jo era tot lo que tocava al temps de la Guerra Civil, que evidentment les empreses en aquells moments ja no eren les empreses d'abans de la guerra, i tot lo que era el POUM i tot lo que era la CNT, que era el sindicat majoritari a Catalunya, ja ho saps, una base molt forta pues ja no era la seva situació, però vaja, hi havia els mateixos paràmetres, que són les necessitats elementals i els drets elementals. Que en aquell moment pues els vivies com això, com una manca de drets reals. Jo pensava, a veure quin mal fas o per què no puc fer-ho? Pues no puc fer-ho perquè està prohibit. Doncs a partir d'aquí arribaves a la conclusió que s'han de derogar les prohibicions i si per això hem de fer caure el govern, pues farem caure al govern que és una cosa fàcil i realista (es riuen).

E.- Una qüestió també que volia situar-te, abans quan has dit tot això: "Era minoritari dins de l'empresa el moviment aquest de Comissions i gent que estava compromesa, però s'estenia com una taca d'oli", això què vol dir, que hi havia una gent molt minoritària compromesa, però que era capaç de mobilitzar o de... en una assemblea a l'empresa?

Sí, mobilitzar i la gent sabia perfectament el que tu eres i tenia un profund respecte pel que tu feies. Era com un silenci tàcit i un reconeixement del treball. Hi havia gent que et deia: "Mira jo no em puc comprometre com tu, pues perquè jo tinc fills, perquè jo tinc compromisos... perquè jo sóc covard, jo no m'atreveixo, però em sembla bé lo que feu". Vull dir, hi havia aquesta solidaritat i diferents graus de militància, diguem.

E.- Assemblees al centre aquest de treball de l'Emerson, [l'entrevistada tus] no vau poguer fer?

Mai, mai.

E.- Perquè era molt dura la direcció d'aquesta empresa o...?

No, no era especialment dura, no, no, no es feien assemblees.

E.- Era sempre una activitat per fora.

Era una empresa petita, sí, lo que fèiem pues assemblees, a veure assemblees, el que fèiem eren trobades: als vàters, en els despatx d'administratives, en els tallers... trossos, diguem, trobades de trossos.

E.- Moltes diferències entre categories vas trobar?

No les recordo, no les recordo.

E.- Reprenem el fil que tu has dit que vas tornar a l'estiu i tal, i ens van situar en la qüestió del teu embaràs... això, primer, tu ho vas viure malament, ja has dit, però a casa teva? Complicacions.

[Va ésser un mal any a la feina i a la facultat. L'embràs va ésser una cosa tranquil·la.]

A casa meva el fet d'estar casada i esperant una criatura, pues és lo normal i natural d'una filla, això també en la mesura que ja comencen a fer-se agobio de que realment això de la política t'està interessant massa, pues també es queden més tranquils. Pensant, a veure si ara que es casa, que té fills...

E.- Sienta la cabeza.

Sienta la cabeza, diguem. Exacte.

E.- No va ser el cas, no?

No va ser el cas no.

E.- Doncs, explica una mica tot aquest procés, ja entrant en els anys 70, tant de l'activitat política com de la sindical, ja especialment.

Sí, jo això ho he viscut com uns anys de crisis personals, de canvis molts forts, de contrast amb la realitat i que per... vaig quedar molt penjada, diguem, o sigui, allò que talles amb la universitat, talles amb l'empresa, talles amb... perquè els pols de referència se me'n van anar a orris, o sigui en la mesura (tus) que passes a tenir una criatura, quan ningú té criatures, perquè en aquella edat, de la meva generació sóc de les que té els fills més grans, la gent [polititzada de la meva edat encara no en tenia], per lo tant passes a tenir uns horaris diferents, unes necessitats diferents, unes vivències diferents, et quedes una mica aïllada. A la universitat a la mesura que hi vas poc pues també quedes aïllada. I el treball en la mesura que comences a treballar en treballs eventuals, en treballs... donava classes a una escola privada, però allò que és petita i no tens gaires contactes amb la gent, pues et vas quedant una mica al marge de tot plegat. I això coincideix, ja et dic, amb l'època aquesta en què teòricament l'organització a la que pertanyia, ni recordo el nom, s'havia dividit, subdividit i subfragmentat en vint-i-quatre, que jo sempre he viscut molt malament la... jo sóc una seguidora de mena i unitària de mena, per convenciment polític i per convenciment personal, sempre intento, poder per covardia, intento defugir, fugir del conflicte. Però ademés no penso jo que al dividir faci bé a ningú, per exemple, de petita petita quan vaig llegir els clàssics, vaig entendre que lo que havia de fer era sempre sumar, no restar ni dividir. Llavors això m'ho vaig creure. Llavors cada vegada que les coses es dividien jo patia molt. Patia molt perquè pensava que ni un ni els altres tenien tota la raó. A un grup s'hi anaven uns amics meus, en uns altres grups s'hi anaven uns altres. En uns es quedava gent que no em queia bé i en uns altres també es quedava gent que no em queia bé, vull dir, que no hi ha aquesta afinitat al cent per cent que dius. Llavors arribes a la conclusió de

que, de que per desgràcia en a l'esquerra pues hi ha una sèrie de gent que prefereixen muntar-se una cosa a la seva mesura que no renunciar una mica a la seva mesura i muntar una cosa que serveixi més a tots. Això és una cosa que per desgràcia aquella època jo el vaig aprendre i ho vaig viure molt malament.

E.- Perquè va coincidir amb la teva crisi personal també alhora.

Exactament. I aprofitant l'avinentesa de que tenia una criatura que... pues allò, que has de donar de mamar, que has de donar d'aquí, que has de donar d'allà. I aprofitant això, que a l'aparato ja no se sabia de quin grup era, vaig donar la fotocopiadora al que la va venir a buscar a casa, que no recordo qui va ser i em vaig desorganitzar. I a partir de llavors, ni treball sindical ni treball polític, diguem. [A disfrutar del meu fill Marc, que era una monada].

E.- Això seria l'any 70 ja, segurament...

Sí, als anys 70. Sí, perquè per exemple el meu fill té ara vint-i-vuit anys, seria al 70.

E.- Sí, al 70 mateix. O sigui, en el moment que neix el fill, ho deixes davant de tant... el tema polític com sindical.

Al moment que neix el meu fill no, al cap d'un [temps].

E.- Al 71 més o menys.

Encara recordo jo, amb el nen petit i encara anava a manifestacions i...

E.- I lo de la ciclostil aquesta que era la propaganda, era un aparell de propaganda, això, què feies tu, imprimir tot això o inclús escriure, o com ho feieu, quin era el sistema?

No, compaginàvem, imprimíem i repartíem, jo el pujava al cotxe i anava a deixar-ho a un lloc, llavors eren coses per Comissió, no per Comissions no, però per empreses, coses de....

E.- Però era més polític que sindical?

Polític, polític, polític. És l'època aquesta que vaig estar amb el grup aquest que després un sector se'n va anar al trostkisme... en aquella època encara no era trostkista, en aquella època era comunista. En aquella època el debat era si socialista, si comunista o si trostkista, però molt incipient diguem, encara.

E.- O sigui, que és el grup de descomposició del FOC, per entendre'ns, gent molt diversa, que es va reagrupar... o no es va reagrupant sinó que es van trencant en...

Exactament. En aquella època per exemple encara hi havia el Cando, hi havia el Daniel Fàbregas, la gent... aquesta sèrie de gent.

E.- O sigui, és la descomposició del FOC com a organització...

Exactament, sí. Però jo tot això ho vivia de molt lluny, eh. Vull dir jo...

[Alternava el treball a l'escola privada i al taller del meu marit d'aleshores, perquè ara en tinc un altre.]

E.- quin sector era?

Electromedicina. Després per exemple va treballar un noi de Terrassa que era dirigent de la LC, que ara em sembla que està al PSOE.

E.- De Terrassa? Castanyer? Potser... [l'entrevistada tus] bueno, un noi...

Com es deia... Josep... Aran, Josep Aran.

E.- Josep Aran, sí, està en el PSOE ara, bueno en el PSC.

Jo treballava a l'empresa amb el meu home, que era l'amo per entendre'ns, i treballaven tres: el Josep, el que és el meu primer marit –que em vaig divorciar-, el Palomas, el Josep Aran i jo. I jo era esporàdic, si trobava feina a l'ensenyament no treballava, si trobava... el Palomas va treballar bastants anys, perquè no trobava feina

en lloc més perquè havia estat repressaliat i l'Aran també hi va estar bastants anys. [En aquest taller, més tard, hi va treballar el nostre amic Josep Ma Palomas].

E.- I això d'electromedicina, què és concret?

Aparells per a els metges, aparells elèctrics, electrònics o elèctrics...

E.- Això què estava al mateix barri on vivíeu o...?

A la mateixa casa.

E.- A la mateixa casa, era empresa i casa.

Sí sí, era un taller, era un taller petit.

E.- I què és al Guinardó?

Al Guinardó. Tot això és l'època que jo vaig viure al Guinardó. [I els meus fills jugaven amb els nens del carrer, perquè vaig tenir del 70 al 75, tres fills: Marc (1970), Emma (1973), Laura (1975)].

E.- Val, aleshores, quan vas reprendre el tema dels estudis, si ho vas fer? O el treball, una mica...

Sí. Jo aquí... aquí hi va haver-hi una dona que em va salvar la vida aquí. Va ser el... el tipo de treball, el tipo de feina, el tipo de vida era molt tancada, i molt... és allò sense cap mena de perspectiva, vull dir, anava molt tranquil... I en aquells moments una amiga meva que jo havia tingut a la facultat, una tal Roser Cabré, em va dir que buscaven una profe a una escola anglesa també al Guinardó, també a Horta, [tus] que buscaven una professora, que si volia treballar, que era horari sencer i tot això. I era la primera vegada després d'haver tingut els crios... -que jo diria que ja tenia dos altres crios-, sí, em penso que estava embarasada de [la Laura], i em va donar treball en aquesta escola. I aquí va ser on vaig començar a treballar jo a l'ensenyament d'EGB, diürn, o sigui, vaig començar a treballar de mestra.

E.- Val, a estructurar-te la teva feina.

Exactament, va ser quan vaig trobar la primera vegada... perquè fins llavors havia treballat de mestre però en acadèmies privades d'aquelles que a vegades començaves el curs i no li acabaves, o que, i hi treballaves perquè no trobaves feina en un altra lloc, però, per exemple havia treballat en una escola privada que es deia Santa Isabel...

E.- Donant classes.

Donant classes. Aquí va ser la primera vegada que em vaig plantejar de dir, la teva professió és fer de mestre, ara ja has acabat la carrera de mestre, ja ets gran, ja has fet això... i aquell any vaig acabar la llicenciatura també, perquè amb aquests embarassos i una cosa i l'altra vaig acabar de fer quart i cinquè de facultat, que havia deixat penjat.

E.- O sigui, continuaves estudiant, eh?

Sí, sí, vaig treure'm la llicenciatura d'Història aquell any, llavors com a llicenciada amb Història vaig entrar a treballar en aquesta escola de profe i aquí vaig començar ja, vaig donar per acabada la meva època d'estudis, i ara ja és allò, "Sóc una mare de família, però treballaré de mestra sempre i ara vaig a organitzar...". I llavors va ser quan amb la, amb la Roser Cabré, vàrem estar amb el grup inicial de fundadors de Comissions Obreres d'Ensenyament. [Tenia 26 anys].

E.- Això, quin any seria més o menys, aproximadament?

Pues al 74.

Sí, vaig estar un any a l'escola aquesta, que ja era llicenciada, vam treballar un any, amb la Roser vàrem fundar les Comissions de l'escola... i es vam fer al carrer. Ens varen expulsar, al cap d'un any. Però bueno, jo ja tenia clar el que volia fer, ja/

E.- I això, ho recordes així tal i com l'estàs dient ara, allò, pensat i ara tal, això ho recordes...

Jo recordo a l'escola que vam muntar l'associació de pares, era una escola anglesa, amb un component social molt de classe alta, però hi havia entre els pares [alguna] gent molt sensibilitzada, gent antifeixista, gent molt maca. Els nanos, jo, els nanos els recordo molts macos, donava classe molt a gust, i els nanos molt divertits. I recordo pues a final de curs, que la directora ens va cridar a... i ens va dir, ens va donar un sobre amb diners i ens va dir que agaféssim els diners i marxéssim que no ens volia més. Nosaltres li van tirar el sobre per la cara i li van dir que de cap manera, que si ens volia fer fora que ens fes fora, que aniríem a Magistratura... [Totes les mestres van tenir seguretat social i nosaltres vàrem anar al carrer].

E.- Perquè, tenies contracte en aquesta ocasió?

Tenia contracte, sí. I finalment la Roser havia trobat feina a Tramuntana, que és una escola que està al Carmelo, molt, a anys llum de l'escola aquesta que et dic, que era una escola de classe alta, anys llum, però en el mateix carrer a dalt de tot, que un correspon a la part alta d'Horta i l'altre és la part baixa del Carmelo, per entendre'ns. La Roser s'havia anat a Tramuntana i em van dir: "Estant fent unes entrevistes per agafar gent a Tramuntana". I com que a l'escola no teníem possibilitats de seguir treballant, vaig anar a Tramuntana, vaig fer una entrevista, em van fer una entrevista els pares, perquè eren els pares que contractaven als mestres, perquè era una escola (tus) cooperativa.

E.- Ah, una cooperativa, això era una excepció, no?

I em van contractar a Tramuntana.

E.- Que fos una cooperativa era una cosa excepcional.

Sí, cooperativa de pares – mestres. I em van contractar els pares i allà vaig entrar en contacte amb el moviment de mestres ja, diguem. [En aquell moment n'hi havia forces de cooperatives].

E.- Una qüestió que és important, això que dius que vas crear Comissions, la Comissió Obrera del centre aquest/

Sí, en un moment que Comissions Obreres ja existien, molt bé organitzades, i aquí va ser la segona gran empenyada de la meua vida. La primera empenyada de la meua vida va ser quan vaig veure que els meus amics es dissollien en mil grups diferents que jo no sabia ni qui anava a on anava; la segona empenyada política forta que vaig agafar va ser que jo em volia afiliar a Comissions Obreres perquè jo [havia sigut de les] Comissions Obreres del Metall, jo volia seguir sent de Comissions Obreres i em va dir que el PSUC havia decidit que no volia Comissions Obreres d'Ensenyament, que s'havia de fer un sindicat unitari de mestres. Jo estava radicalment en contra d'un sindicat de mestres, jo volia... i allò que jo personalment, vull dir, que tenia molt clar amb gran alegria meua vaig veure que igual que ho tenia clar jo, evidentment ho tenia clar un munt de gent. I un munt de gent además del PSUC. I aquí vaig tornar-me a trobar al Paco Fernández Buey, per exemple, que l'havia tingut a la facultat de delegat i era amb aquell grup dels Sacristanistes. I me'n recordo pues que a la Ronda Sant Pere, fèiem les primeres reunions, i vaig tenir per primera vegada com a enemics els de Comissions Obreres, en el sentit de dir: no ens volien. Recordo que nosaltres volien que hi hagués [una federació de CC.OO.] d'ensenyament i els de Comissions Obreres deien que no podia ser, que no, que no, que havia de ser un sindicat unitari de mestres [i fora de CC.OO].

E.- Quan dius els de Comissions Obreres, vols dir la direcció de Comissions Obreres, perquè els altres, tu eres de Comissions Obreres també, no?

Sí, però a la mesura que.... a mesura que no teníem, ningú tenia carnet de res en aquell moment encara pues tampoc no... I vam formar el primer sindicat de Comissions Obreres d'Ensenyament. [Eren els anys 1976-1977; tots érem il.legals encara fins el 1977].

E.- I estava el Sacristán en aquelles reunions i tot això?

Sí.

E.- Sí. Va ser un dels impulsors, diguem-ne com a figura important...

Sí, ell i la seva dona.

E.- La seva dona també. Com es diu la seva dona?

Un nom estranger.

E.- La que va morir, la....

Júlia es deia...

E.- Júlia, sí. Bueno és igual ja ho buscarem en tot cas. Val.

Sí, però .. sí, però dic tampoc no els recordo especialment. Jo d'aquesta època la que recordo que era la meva amiga era la Roser Cabré.

E.- La Roser Cabré, que era també partidària de tot això de...

Ella va ser la primera persona que va estar a l'executiva d'aquell moments. Ella era de la Lliga, jo no era de la Lliga, i ella era de la Lliga [LCR].

E.- Tu políticament encara no estaves...

Encara no estava a la Lliga. [Jo havia estat de del 70 fins el 78, desorganitzada políticament, però treballant sindicalment].

E.- Ah bueno, ara entrem una mica en això. No, jo deia lo de la constitució aquesta que has dit de la Comissió Obrera al col·legi aquest anglès, que és bastant curiós, no, perquè això per crear-ho, era perquè hi havia una sèrie de professor que també tenien aquesta actitud o no...

No, érem dugues. Érem dugues/

E.- Ah, vosaltres vau muntar...

No, perquè en aquell moment no afiliaves. En aquell moment el que feies era reunir-nos amb els mestres i posar-te d'acord sobre demanar coses.

E.- Per això és el que vull dir, que si que havia una tasca sindical ja.

Sí, sí, sí, molt interessant.

E.- Sobre condicions de treballs...

Exactament. Bàsicament sobre condicions de treballs, horaris, i sobre maneres de donar les classes i manera de tractar als nens i com organitzar els pares i etc.

E.- O sigui, vas entrar, diguem, aquesta reivindicació sobre condicions de treballs.

El concepte de sindicalisme sociopolític. Que tampoc no... me'l varen explicar més tard.

E.- Però tu ja...

Pues igual que tothom, ja ho havíem fet, ja ho fèiem.

E.- Val, aleshores entres amb el boom de mestres aquest que constitueixen el sindicat de Comissions Obreres d'Ensenyament, això què seria al 76?, ja és després de la mort de Franco, suposo, eh.

Sí.

E.- Ho miràriem, però bueno, en principi no ... [l'entrevistada tus] Val. Abans de seguir amb el... perquè ara ja entràriem en el període democràtic o de transició democràtica, si et sembla bé deixem un parell de cosetes que jo volia preguntar-te, recordes per exemple el tema de l'any 70, del procés de Burgos i tot això, recordes alguna cosa?

No, no.

E.- Res.

Recordo... sí home, recordo el batibull a la premsa, recordo els noms de la gent, que sortien a la premsa... [Era l'època en que ca néixer el Marc, el meu primer fill].

E.- Però no una activitat teva en concret de tot això?

No. Recordo pues això, que hi havia més manifestacions per metro quadrat, diguem. I que tenies més feina i tenies més por. Jo sempre he sigut molt cagada a les manifestacions, sempre anava davant per poguer veure de que anava la cosa i tothom em deia: "No vagis davant...", pensant que eres molt valenta. Jo anava davant no perquè fos valenta, sinó justament perquè volia veure-les venir.

E.- Ja, per protegir-te.

Per protegir-me, però que no, que m'han fet molta por, sempre he tingut molta por física. Jo he tingut sempre molta admiració per la gent de Comissions Obreres que ha sigut capaços de tancar-se en un lloc i que s'ha deixat matxacar fins que a sortir... jo això no... ho he hagut de fer-ho i ho he fet però m'he cagat de por.

E.- Perquè tu, sí que tenies coneixement de gent que era detinguda i que patien maltractament i ...

Jo recordo que anava a llocs per exemple i deies, pues ara hem de resistir aquí, per exemple, en un cruze, en una manifestació. Ara baixa la policia per allà, jo tenia clar que si la policia baixava per allà, jo me n'aniria per allà, en direcció contraria, diguem, no, i ells deien: "No, no, hem de fer barricades". Llavors agafaven, barricades, i jo, et quedaves perquè t'havies de quedar, no els deixaràs sols, però a mi el cor, jo tenia les cames allà i el cor lluny diguem, jo m'hagués anat, jo no... vaja, a mi em semblava una lluita molt desigual, i em semblava una mica masoca aguantar els pals, com que m'havien explicat que s'havia de fer pues jo ho feia, però vaja, ho passava molt malament. Jo l'arribada de la democràcia per a mi no és [sols] un fet polític tampoc, és molt important deixar de rebre. O sigui, la primera manifestació que vas i no et peguen, és una cosa molt important.

E.- És un alivio, no.

És una cosa molt important, sí (riuen).

E.- Després, 20-Novembre del 75, la mort de Franco, recordes alguna cosa que vulguis....

Sí, jo recordo que estàvem... al 75 jo treballava a [encara a la privada]. I recordo pues això, com tothom ens vam veure una ampolla de xampany que teníem a la nevera. I que tots els mestres vàrem estar molt contents. Jo recordo... a veure, era a Tramuntana, exactament, lo més emocionant, més que la mort de Franco i tot això, recordo aquesta amiga meva que després es va morir, la Roser Cabré, per exemple recordo que va venir, jo estava donant classes a Tramuntana, ella també treballava a Tramuntana amb mi, va venir plorant, emocionadíssima, i que em diu: "Han legalitzat el PC", més endavant, eh. I jo vaig pensar que, que estava molt bé que legalitzessin el PC i només vaig fer el comentari de dir: "A veure, que farà ara el PC, perquè legalitzen els altres". I em va semblar molt, molt bé, em va acabar de contrastar que aquella amiga, em va acabar de comprovar que aquella amiga meva era una excel·lent persona, perquè aquella amiga era de la LCR, i estava molt emocionada de que haguessin legalitzat el PC. I jo vaig tenir més mala folla, jo vaig dir: "A veure ara que fa el PC perquè legalitzen a tots els altres".

E.- I tu ja estaves vinculada al LCR en aquell moment?

Jo estava vinculada al LCR.

E.- A través d'ella.

Sí, a través d'ella. Però, a la LCR de fet, pensa que jo vaig acabar, vaig trobar-hi a tots els companys que havia deixat/

E.- Anteriors, o una gran part.

A mi em donava la sensació que feia un segle, pues perquè m'havia casat, havia tingut [tres fills], havia... però total, feia tres o quatre anys, o cinc anys. Vull dir, vaig tornar a trobar a molta gent que havia perdut de vista, pues me'ls vaig tornar a trobar.

E.- O sigui, que la teva activitat política de nou i sindical, va ser a partir del 76?

A partir de que, el fet d'estar integrada a Comissions Obreres d'Ensenyament i fundar-la amb la Roser i altra gent, i treballar amb ella a Tramuntana, pues ja tenia una situació personal més normalitzada, doncs, (tus) d'horaris i tot això, de dir, bueno pues anirem a alguna reunió de la LCR, per exemple. Jo anava a alguna reunió de LCR.

E.- Però mai vas tenir responsabilitat de direcció...

Sí, vaig tenir responsabilitats, no de direcció, sinó importants a la LCR, quan es va morir la Roser. Jo vaig, això va ser una desgràcia perquè quan la Roser venia d'una reunió de Comissions Obreres al dematí la va atropellar a les quatre de la matinada un cotxe, la va matxacar, i va morir instantàniament. I llavors jo vaig heredar tots els càrrecs de la Roser, i això per a mi va ser una putada, perquè jo no era la Roser, la Roser era una tia molt bona, des del punt de vista polític, i jo no era bona des del punt de vista polític, jo potser era bona, potser, des del punt de vista sindical però no polític. No era una persona convençuda des del punt de vista polític, però sí des del punt de vista militant, llavors en la mesura que la, que la persona que podia tenir un paper, jugar a Comissions Obreres, que podia ser partidari d'anar a la Lliga i que podia fer aquesta feina era jo, i jo ho vaig fer-ho més per fidelitat a la Roser i a la gent que m'ho va demanar que no per un convenciment. Jo amb les criatures, amb la feina que m'agradava i amb tot plegat no hagués assumit tanta responsabilitat. Recordo que van ser les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, jo vaig anar de candidata de la... no m'ho facis dir perquè....

E.- Del 80, 1980.

De la Lliga, que en aquell moment anava, per exemple, amb el MC [el PT i BR].

E.- Ja, era una coalició.

O una vegada vàrem anar amb els del PT. Jo em recordo de fer míting... jo recordo un míting per exemple, que anava jo de segona de llista i havia el Gràcia, per exemple, del PTT, també hi havia el Maragall que anava de segona llista, també per les municipals de Barcelona [l'any 1979].

E.- En el PSC.

Ell anava en el PSC... Sí, em recordo d'un míting que van tenir/

E.- Això seria 79-80, entre les municipals i les autonòmiques, no.

Sí, és l'època que jo vaig estar pues dos o tres anys a la Lliga.

E.- El PTT no, és el PT, suposo...?

El PT.

E.- El PT, perdona, el Partit dels Treballadors, no?

Sí, que és l'antic PCi...

E.- Exacte sí, sí. Aleshores, si et sembla, ja hem deixat el tema del franquisme, o sigui, com a dates, no sé, no crec que valgui la pena... no sé si tens alguna... Assemblea de Catalunya...

[Jo en aquella època vaig tenir les dues nenes, l'Emma i la Laura].

E.- Et va agafar de lluny en el sentit aquest que tu has dit.

A mi totes aquestes històries m'han agafat molt com a militant de base, per tant no ho he seguit massa. No he anat massa, no anava a massa llocs que no, que no fos per obligació. I no, en la mesura en què ja t'he dit, jo he tingut fills, en aquesta època és una època que jo además de militar... tot els qui militaven eren tios. O qui militaven eren dones grans, del PC, dones militants, combatives de tota la vida, però dones que ja eren grans. Jo en aquells moments tenia fills, fills petits, treballava de mestra tot el dia, i ja prou treballs que ----- (parlen tots dos alhora)

E.- Estaves bastant aïllada en relació això, no?

Exacte, exacte. Amb lo qual jo procurava tenir una actitud coherent a la feina i tenir una actitud coherent a casa, i ja no donava abast per més, vull dir, poca organització més externa podia fer. Ja et dic, quan es va morir la Roser, que em va tocar... pues vaig entrar a l'executiva de Comissions d'Ensenyament...

E.- Això seria al 77, abans del I congrés?

No ho recordo jo, si vol tu miro a casa, tinc retalls... [Això va ser a partir d'abril de 1978].

El sindicat es va legalitzar al 77...

És que quan jo et dic legalitzar, ensenyament vam tenir dos fases de legalització, una fase en la que ens van deixar constituir com a sindicat d'ensenyament de Comissions Obreres, vol dir, que la nostra organització, Comissions Obreres, ens va legalitzar i ens va dir "vale, us volem".

E.- Com a sindicat.

Com a sindicat [i federació]. I després quan totes les Comissions es varen legalitzar, nosaltres com a Comissions vam estar legalitzades diguem.

E.- Va ser un període semilegal i després legal.

Sí, però després vam tenir un problema, primer intern que no ens volien i després que un cop que ens van volguer els de Comissions, qui no ens volia era el govern per entendre'ns (riures). Però amb això estàvem igual que els altres companys de Comissions Obreres, eh, diguem, sí.

E.- I tu vas assumir la responsabilitat en el Sindicat d'Ensenyament, també, no solament/

Estava a l'executiva.

E.- A l'executiva del Sindicat d'Ensenyament de Comissions.

Sí, en un moment que jo diria, em sembla que era el Fausto Miguel que era el secretari general.

E.- I això va durar molt de temps, lo de la teva participació a l'executiva?

Sí, sí, sí, vaja, fins que vaig deixar l'ensenyament i el meu... a veure, en aquesta època jo treballava a Tramuntana. Tramuntana era una escola pública, privada, cooperativa. Que va passar a pública amb uns conflictes fortíssims, amb moltes vagues, amb moltes coses, [passa una ambulància] jo vaig arribar a Tramuntana ja en a la segona fase, quan Tramuntana ja estava en crisi econòmica i ja els pares s'havien mobilitzat en una fase anterior, perquè l'escola passés a pública. Però no ho havien aconseguit, diguem. Després, quan vàrem arribar la Roser i jo a Tramuntana és l'època, la segona fase de lluites de Tramuntana, i en aquesta sí que van guanyar perquè van passar a pública. No van poguer passar a dependre del Ministeri, perquè el Ministeri no ens va voler, en aquella època no hi havia la Generalitat encara, tant se val, i ens van municipalitzar. L'Ajuntament es va fer càrrec de l'escola. Llavors, jo a partir de que vaig passar a l'ensenyament municipal vaig deixar el sindicat de Comissions Obreres d'Ensenyament i vaig passar al sindicat de Comissions Obreres d'Administració Pública, Administració Local. A partir d'aquí ja no estava a l'executiva de Comissions Obreres i vaig aprofitar l'avinentsa per deixar de treballar a nivell d'executiva de Comissions Obreres i passar només a treballar a Comitè d'Empresa d'Ajuntament de Barcelona.

E.- D'Ajuntament de Barcelona.

I independent, eh.

E.- Independent.

Sí, jo lo de la Lliga, lo de la LCR, va durar els dos o tres anys, potser dos anys i mig, que vaig estar... finals de la Roser, quan la Roser es va morir, que vaig passar a fer dos campanyes electorals que em van posar de segona de llista o tercera, no sé... bastant amunt, vaig haver de fer molt de míting, vaig fer molta campanya, va ser quan definitivament vaig descobrir que no m'interessava en absolut, però en absolut, i ho vaig tallar-ho amb bastanta violència. Amb bastanta violència vull dir que vaig deixar-ho de cop i volta. Vaig deixar Tramuntana també, va ser l'època en què vaig deixar de treballar a Tramuntana i va ser l'època de començament de la meva separació i divorci, que es va finalitzar el 1982]. O sigui va ser un canvi...

E.- Un canvi, un altra canvi.

Uns anys de crisi, molt forta, amb molts problemes, ja te'ls pot imaginar, allò que et tornes a quedar sense pols de referència. Ni partido... lo meu sí que era: "Familia, municipio y sindicato" (riures). Perquè era allò, la família, el municipio perquè treballava a l'Ajuntament i el sindicato, allò el trípod de la Falange, jo el vaig viure fins al final: "Familia, municipio y sindicato". Allò: la família se me va a la mierda, el municipio, vull dir, entrem a ser municipals amb uns conflictes horrorosos a Tramuntana i tot plegat, i el sindicat (explicat amb to sarcàstic) . I a

més això va coincidir pues en una època que l'Ajuntament em van fer fora al carrer, en varen, en varen acomiadar.

E.- Acomiadar?

Acomiadar. Tenia un contracte laboral indefinit i em varen acomiadar. [Va ésser un mal entès i un error de l'Ajuntament]. Llavors vam tenir un procés de vaga molt fort, vam tenir un procés de vaga de fam de forces dies, (tus) va ser un tema bastant dolorós perquè en el moment en què ja la gent començava a perdre la feina i costava molt de mobilitzar-se ja per la pèrdua de feina...

E.- Això què és el 80 ja aproximadament o passats els 80? O sigui, les autonòmiques varen ser el 80.

A veure, a mi em van fer fora [el 1982].

E.- 80, exacte, quadra. Vas estar aquí, aleshores explica una miqueta, breument, però interessant.. lo del conflicte, perquè clar, un conflicte en una escola és molt del període, abans no hi havia conflictes a l'escoles.

No és una escola, és l'escola. [No era una escola qualsevol, era Tramuntana].

E.- L'escola, exacte.

L'escola, eh, Tramuntana va ser la number one, eh.

E.- Doncs, això has d'explicar-ho perquè nosaltres no sabem res d'això i això és important. I després lo del procés del sindicat de Comissions, quin període va ser?

Aquesta època també. [Vaig treballar a Tramuntana entre el 75 i el 1980].

E.- També. Va coincidir.

76, entre mig.

E.- Entre mig, 76-78 possiblement. Perquè tu has parlat del I Congrés de Comissions Obreres/

Què va ser quan?

E.- El confederal? Va ser el 78.

No, però això va ser abans, dos anys abans. A veure, nosaltres primera que al congrés, primera que nosaltres, Comissions Obreres a Catalunya es va constituir abans.

E.- Al 78. [l'entrevistada tus]

Com a legals

E.- No, al 77, legal al 77 /

[FI DE LA CARA A, FI DE LA CINTA 3]

E.- Quan vulguis.

Sí, a veure, jo per exemple me'n recordo que quan estava al FOC, bueno, o posteriorment, la gent amb la que jo em vaig quedar era molt antiPSUC per exemple, i jo no era PSUC però me molestava molt més ser antiPSUC. A veure, quan jo et dic que jo he sigut antiestalinista, vull dir, que no he estat mai d'acord, en la mesura que m'he format amb les lectures trostkistes, del D----- i tota aquesta gent, mai... al mateix temps que vaig conèixer lo que havia fet l'Stalin, ja va ser amb una visió crítica, però mai he sigut anticompans que són estalinistes. Perquè jo entenc que els estalinistes que m'ha tocat conviure amb ells a Comissions Obreres són gent que tenen un punt de vista diferent però que han fet exactament en a la mida lo mateix que jo, o sigui, treballar i intentar solucionar els problemes que tenen al voltant. Vull dir, que quan et dic que sóc antiestalinista, que no he sigut mai estalinista i que he tingut molta ràbia a aquest fenomen, és una miqueta per les conseqüències que això ha tingut amb un sectarisme, amb un tancament, amb un analitzar les coses d'una manera molt sectària respecte als altres i molt agressiva fins i tot respecte als altres. Jo m'he sentit agredida moltes vegades per companys que jo no estava agressiva amb ells. En el sentit, jo penso que la gent no té perquè pensar tothom igual, però que en el camp de la discussió és com, al final... I en aquest sentit sempre he

acceptat lo que ha dit la majoria. Jo per exemple en el sindicat, sempre he treballat amb, sempre he tingut consciència d'estar en minoria, però sempre executar el que la majoria ha decidit fer en els congressos. I entre mig, procurar fer la feina el màxim de ben feta. I això no m'ha generat mai cap conflicte, potser és la meua vena conformista que tinc, o realista, de sapiguer conviure i treballar, i tampoc he acceptat l'agressivitat amb direcció contrària. O sigui, és dir a veure, per què si tu no estàs amb ells, has d'estar en contra d'ells, o per què t'han de tractar com una persona que no estàs. Llavors aquesta reivindicació de l'ésser diferent i ésser minoria, en el sindicat, jo és una cosa que he portat sempre fins a les últimes conseqüències, vull dir, i és allò que penso que en el sindicat hi ha un munt de gent molt important des del punt de vista numèric i molt important des del punt de vista de militància, pues gent com ara jo, que hem treballat, fa trenta anys que estic a Comissions Obreres i que ha estat molt poc temps en alguna petita direcció, i que reivindico el dret de seguir sent un afiliat de primera categoria encara que no estigui a cap direcció, pues perquè tinc trenta anys d'antiguitat exactament igual que el que acabi d'arribar, etc., etc... Vull dir, perquè estic a un col·lectiu... I en canvi el fet de no estar integrada a cap partit polític, això t'ho saps que a Comissions, o tu saps o... que ha Comissions doncs ha sigut un problema, sempre. A la que no te poden encasillar... i jo en canvi no vull encasillar-me perquè precisament ara s'està discutint això, jo ja fa molt d'anys que ho tinc clar, que reivindico el dret de ser només sindicalista.

E.- L'autonomia sindical.

Autonomia sindical és una cosa que la he viscuda a la pell, jo que et deia, jo vaig arribar a la consciència de que el feixisme era dolent el primer dia que van fotre la primera bufa. Pues al primer moment que m'han fotut una bufa, perquè jo era autònoma dintre del sindicat, vaig dir, ara ja saps lo que et toca, treballar per l'autonomia sindical, perquè l'has de tenir. Lo qual no vol dir que tingui cap mena d'agressivitat ni cap mena de malfiança de la gent que fa una altra opció. Em sembla molt respectable, vull dir, ells han fundat el sindicat, ells ho han mantingut, ells segueixen... vull dir, que no em vull posar al costat del que diuen que el problema de Comissions és que ha estat sempre copat per... Ara reconeixem que ho ha estat sempre de copat, i reconeixent que això s'ha d'acabar. Entre altres coses perquè Comissions és molt més important que no qualsevol definició partidista. Des del punt de vista numèric i des del punt de vista de contingut i de perspectiva.

E.- Hi ha una qüestió que abans no hem recollit, que era interessant, la teua participació, ja que estem parlant de l'activitat sindical, i has fet una valoració de conjunt, però jo aniria més també per valors, la transició, la transició política aquí tu la vas viure amb un conflicte a l'escola on estaves treballant i tot això, però també vas participar al I Congrés de la Confederació Sindical de Comissions d'Espanya.

Sí.

E.- Això va ser a Madrid, a l'any 78, què era? Aquest era un altre món també per tu, és a dir, anar a un congrés d'un sindicat... o sigui, una nova experiència, el que puguis recordar o la percepció que tinguis d'aquesta situació que vas viure.

Què recordo?, jo recordo a Camacho, que em va impressionar molt, que em va agradar molt, que va explicar una sèrie de coses que m'interessaven molt, que va explicar allò que ell "havia sido porquero o pastor", que jo vaig pensar, mira com el meu avi, i per una banda això, la imatge de gent amb la que tu t'identifiques i que prens consciència d'allò que te deia, de que, cony, hi ha gent a Galícia, a Astúries, a Andalusia... que ves per on estant fent lo mateix que estem fent a Catalunya, per lo tant prens consciència de lo que és l'internacionalisme real en un moment que surts fora a l'estranger, que vol dir anar a Madrid, [l'entrevistador somriu] i per altra banda, pues veus a gent que per a tu eren una mica... hi ha també la cosa de l'enlluernament mític. Jo recordo per exemple que en el congrés estava sentada, darrera tenia al Sartorius, per exemple, que era un senyor que jo només havia vist amb fotos. I va ser un congrés amb moltes mogudes com et pots imaginar i amb moltes bufetades com sempre són els nostres fantàstics congressos. I per exemple la reacció de la gent pels passadissos, veure aquest empipat, l'altra que crida, l'altra que d'allò... jo anava una mica al·lucina, o sigui, la paraula de moda dels joves d'ara, jo en aquell moment la vaig viure també. A mi em van al·lucinar molt aquella colla d'homes donant-se bufetades pels pasillos.

E.- Bàsicament homes, clar.

Bàsicament homes, sí.

E.- Dones, recordes així...

Dones, érem molt poques i no donàvem bufetades. Les dones no donem gaires bufetades.

E.- D'aquí de Catalunya, que tu recordis de dones, per exemple, si recordes... perquè tu per què... vas anar per ensenyament?

Vaig anar per ensenyament, sí. No, jo en aquell moment, en el sindicat d'ensenyament els que vàrem anar a Madrid eren tots homes, [i alguna dona] i la resta gent no la coneixia suficient. Als que coneixia era als líders històrics, que ja havia trobat anys anteriors a Sant Medir, a la Parròquia Verge de Montserrat... pues això, els Cipris, els López Bulla, els... bueno, tothom, no em facis dir noms, l'Àngel, el Tito, tots aquest, etc., etc..

E.- Sí, sí, l'Àngel Rozas, el Tito... Aleshores, el congrés aquest que tu plantejaves de bufetades que tal i que qual, una qüestió/

Que igual no ni van haver-hi més de lo normal, però jo en aquella època en semblaven moltes, moltes, moltes, perquè jo en el sindicat d'aquí no les havia viscudes jo. Jo com que venia d'una experiència d'ensenyament o de... després d'administració, diguem, no sé, no estava tant acostumada aquestes coses tant..., em va sobtar molt francament.

E.- Diguem, si recordes alguna cosa com a contingut del congrés, recordes alguna cosa o no, simplement en veritat [l'entrevistada s'aclara la veu] el que recordes és aquest ambient...

No... recordo pues això, recordo que vaig entendre que un congrés és una cosa estructurada, que hi havia unes ponències sobre continguts...

E.- Però, a l'hora de votar per exemple, es votaven coses que tu recordis allò, tenies conflictes de pensar-hi, això: voto, no voto... sistema de voto, com votaves?

No, jo sempre, a veure, jo votar a Comissions Obreres sempre he votat coses molt... sempre... anava a dir sóc de les poques persones, però no seria injust per la resta de companys, però sóc de les poques que a vegades votava amb uns i a vegades votava amb els altres. Vull dir, que realment hi havia coses en les que estava convençudíssima d'unes coses i en les altres estava convençudíssima de les altres.

E.- Perquè tu en aquest moment no anaves amb ----- polítiques...

En aquells moments estava amb la Lliga, en aquells moments estava amb la Lliga.

E.- Te demanaven algun tipus d'allò/

Però en canvi jo recordo que votava una mica lo que em donava la gana.

E.- Sí?

A les llistes, evidentment votava les que, les que... en aquells moments no recordo jo si es feien llistes alternatives, potser sí, suposo que sí, no, que es pactaven sí, però si al final a l'últim moment havies de votar... no ho recordo, però suposo que sí. I en tot cas, en les llistes sí que sempre votava la que em tocava votar diguem, no.

E.- Però no recordes allò, que fos un... allò un control sobre tu, "Has de votar no sé que, has de votar allò" o sí es produïa aquest tipus...

No ho vivia com un control, i segurament que hi era, segurament que hi era.

E.- Com un compromís?

Exacte. Més aviat seria això que dius tu, un compromís, més aviat ho vivies com una cosa natural, sí. Jo recordo, jo el Congrés de Comissions Obreres el recordo potser, això perquè és el primer, perquè és l'històric, perquè va ser important, etc. Però recordo més els d'ensenyament, diguem. Jo recordo que em va impressionar molt i em va empenyar molt a la vegada el I Congrés de Comissions Obreres d'Ensenyament a València que varen votar, nosaltres en aquell moment hi havia la minoria que jo representava defensava les esmenes, estava per l'escola pública i única, o sigui, volíem fer un atac frontal a l'escola privada, que Comissions Obreres estès en contra de la privada. I recordo que es va votar una esmena, que la vaig defensar jo, i vam guanyar la votació, o sigui, els estatuts de Comissions Obreres, el programa polític de Comissions Obreres havia de posar que estàvem per l'escola pública i única. Hi havia la responsable del PC a primera fila del congrés, va parilitzar el congrés, va fer un recés del congrés, va reunir als seus militants a part, i es va tornar a votar l'esmena, i vàrem perdre.

E.- Això al I congrés de la Federació d'Ensenyament.

Això al I congrés de la Federació d'Ensenyament. Vàrem portar això a la comissió de conflictes, no es va resoldre. Això que és una actuació absolutament partidista i antidemocràtica, absolutament partidista i antidemocràtica em va horroritzar molt, molt, molt. Vaig entendre que realment el Partit Comunista tenia una concepció de Comissions Obreres que podia fer mal a Comissions Obreres, perquè aconseguir votar una cosa i després perquè el resultat no t'agrada tornar fer votar la mateixa esmena, jo no recordo que tingui pre... han passat coses molt estranyes en els congressos però un cert respecte de les normes democràtiques jo penso que a Comissions Obreres les hem tingudes sempre.

E.- En això, tu creus que ha hagut una... amb el temps, [l'entrevistada tus] s'ha anat modulant, per exemple seria difícil veure avui, una situació com aquesta?

Ara seria difícil, entre altres coses perquè hauria la premsa. En aquests moments no es fa una votació i es vota una cosa, i com que la votació no surt bé, es diu: ara no val, un moment que ens reunim i tornarem a votar.

E.- O sigui, que trobes que...

Jo, que jo sàpiga això no té precedents. En altres llocs, per exemple, si la votació no agrada, la direcció dissolt i crea una gestora per exemple, però repetir una votació perquè la votació no ha sortit bé... jo, com aquest congrés de València... malgrat tot no vaig perdre la meua fe democràtica i vaig seguir treballant amb Comissions Obreres i tot el que tu vulguis, però això em va impressionar bastant, és dels pocs records negatius que tinc dels companys del Partit Comunista .. espanyol.

E.- En conjunt, per anar tancant la sessió aquesta, en conjunt, una valoració del sindicalisme en aquest sentit, tu diries que la participació democràtica, els canvis a l'estructura del sindicalisme, la mateixa actuació del sindicalisme o els objectius, en què sentit ho situaries? Des de... hem parlat de l'any 78, el primer congrés confederal, doncs, [l'entrevistada tus] aquest vint anys...

Jo, trenta anys he estat al sindicat.

E.- Sí, sí. Entre la legalització i l'actualitat són ja vint anys, en conjunt la valoració sobre, tant l'activitat sindical com la pròpia funcionament intern i això que estem parlant ara...

A través de lo que jo he viscut? Sí, home, a través de lo que jo he viscut, clar és lo mateix que ha passat... però com ho vius personalment sempre és, per una banda això, de passar de militar d'una manera voluntària i fora d'hores, a passar a normalitzar una situació de delegat amb uns horaris i a la vegada amb uns compromisos, ja no només morals, sinó físics, de temps i de dedicació i de donar resposta. La modernització del sindicat, que és una cosa molt important, que vol dir d'adaptar-nos als nous canvis, pues això en l'Ajuntament ho hem viscut molt, vull dir, ens hem tingut d'adaptar a unes noves maneres de pensar, les noves maneres de, fins i tot de produir, l'Ajuntament que teòricament no produïm cap objecte, però sí que produïm un servei i que en la mesura que ens hem tingut que modernitzar de cara a la ciutat de Barcelona, una ciutat que ademés ha fet tant de canvis, i que l'Ajuntament amb el senyor fantàstic Maragall, el meu excamarada de classe revolucionària, com alcalde, vull dir, ha fet uns canvis prodigiosos a la ciutat, i això ha implicat doncs que els funcionaris ens hem hagut d'adaptar i canviar molt, i ser capaç com a sindicat de tenir una visió sociopolítica i reivindicativa però a la vegada de servei públic, això és un repte molt important que penso que l'Ajuntament, la gent de Comissions hem lluitat moltíssim perquè tots ho tinguessin clar, tant a dintre de Comissions com amb la resta de companys. I això diria que és l'experiència.

E.- Tu valoraries que ha penetrat bastant, no dic totalment però en un grau important això del combinar...

Sí, sí, jo penso que hi ha una cosa que ningú... hi ha poca gent que digui a fora de Comissions Obreres i fins i tot a dintre de Comissions Obreres i jo és una cosa que m'he adonat compte ara que estic lluny, ara que estic treballant a Brussel·les, Comissions Obreres és un sindicat molt modern, és ultra modern, és dels sindicats més moderns que hi ha en aquest moments en Europa.

E.- Per què ho dius això? explica'm una mica

Modern en el sentit de comprensió del món canviant per una banda i tenint aquesta flexibilitat i aquesta agilitat de respondre a coses diferents, i tenir aquesta... aquesta capacitat d'avançar cap a una visió globalitzadora. Pensa que quan, en un moment en què tots els sindicats europeus s'havien anat consolidant com a sindicats de branques, com a sindicats federatius, en aquest moment s'estan plantejant una posició més sociopolítica per un problema elemental, que la producció està globalitzada, que les categories ja no són categories, sinó que són llocs de treballs molt més aleatoris, que la gent canvia molt més de treball, canvia molt més de sector, canvia molt més de ram de producció al llarg de la vida, i que per lo tant cal un sindicalisme que doni resposta més globals, no tant a problemes de branques i a problemes d'empresa. Pues tot això que els sindicats europeus

que eren molt forts com a sindicats de branca i federatius, se n'estan adonant compte ara, que han de donar una resposta més sociopolítica, per entendre'ns, nosaltres venim d'un sindicalisme sociopolític.

E.- A veure, una qüestió, primer m'agradaria que defineixis mínimament això de sociopolític, per tu que entens perquè saps que [l'entrevistada tus] hi ha diferents accepcions, i després una qüestió... bueno primer això i després faig la pregunta.

Sí, com a mestra, ésser sociopolític vol dir: además de reivindicar uns bons horaris de treball que et permeti poder preparar les classes, que et permeti donar les classes de qualitat, que et permeti poguer corregir, que et permetin poguer estar i fer una tutoria amb els nanos, ésser un sindicat sociopolític vol dir treballar d'aquesta manera amb condicions laborals bones però además tenir una xarxa pública i de qualitat, tenir una oferta adequada a la ciutat, tenir una resposta social en un lloc de treball en el que tu estàs, diguem.

E.- O sigui, lo que deies de l'Ajuntament de sociocondicions laborals, un servei al ciutadà...

Clar, clar. També és una mica allò que et deia jo, que jo també he arribat a la teoria de lo que ha de ser un sindicat sociopolític, no he hagut d'explicar, no he hagut de necessitar... jo no treballo a la construcció que algú m'ho ha hagut d'explicar-ho, perquè és més difícil per un paleta entendre que la seva tasca és una tasca sociopolítica, jo treballant de mestra, és bastant obvi, i treballant de funcionaria és bastant obvi que ets un servei públic. M'ha sigut fàcil de entendre això perquè la vida t'hi porta, diguem, la feina t'hi porta. Home, jo no et diré que qualsevol funcionari ho tingui això perquè pots trobar-te un funcionari que digui: "A mi m'importa una merda el servei que jo faig, lo que vull és cobrar cada final de mes i anar-me'n a casa". I tu dir-li: "No, mira, costa lo mateix treballar bé que treballar malament, tant per tant treballa bé que además que tu estaràs més content, el client que vingui aquí, pobret, a demanar-te una informació no li fotaràs això pel cap, no".

E.- I després una pregunta en relació a tota aquesta reflexió que has fet, que em sembla interessant sobre el sindicalisme europeu, tu plantejges que ells estan plantejant-se el model sociopolític quan de fet Comissions ve d'aquesta arrel sociopolítica, que ha estat molt conflictiva, molt debatuda, etc. Tu penses que el camí realitzant ara Comissions Obreres va en camí invers al que estan reflexionant els sindicats europeus?

A veure...

E.- En el tema federatiu, en l'estructuració... en la pèrdua ----- [l'entrevistada tus] del territori...

A veure, jo diria que anem en la mateixa direcció i en diferent sentit. Vull dir, nosaltres venim d'un lloc i anem cap aquí, ells vénen de cap aquí i van cap allà, i hem de confluïr en el punt mig. Jo penso que els sindicats europeus o es modernitzen i agafen una visió sociopolítica dels temes, que és bastant més complex que dir-ho així, no podem explicar-ho tot diguem, o entenen que la resposta ha de ser sindical i no de branca o estan perduts. Nosaltres venim d'una altra història, nosaltres venim d'una història en la que només érem sociopolítics. O som capaços de construir unes branques fortes, i equilibrar-ho, o també ens anirem a la merda. O sigui, nosaltres, el nostre repte de modernització... quan et deia jo que som més moderns que els altres és perquè el toc de modernitat que als altres els hi falta, d'aquest nosaltres anem sobrats.

E.- Ens falta la tradició a nosaltres, per entendre'ns.

Exactament. Nosaltres necessitem unes federacions fortes, nosaltres necessitem estar a totes les empreses, i sobretot nosaltres, Comissions Obreres necessitem tenir una normalització democràtica, social que no tenim. A Espanya hi ha llibertats polítiques, però no hi ha llibertats socials consolidades. Espanya en aquest moments, els nois i noies que busquen feina no s'afilien i ens estan explicant perquè no tenen consciència sindical, jo no crec que no tinguin consciència sindical, jo penso que si van a l'empresa i diuen "M'acabo d'afiliar", l'empresa no els agafa i no els hi dóna feina, per tant jo penso que una cosa va lligada amb l'altra. Llavors aquesta normalització, per exemple els danesos, si no estan afiliats, és que no tenen ni accés a la formació. A Espanya si estàs afiliat, potser el contrari, que no et donguin la formació adequada a l'empresa, perquè no els interessa una persona afiliada. Doncs aquesta manca de democràcia /

[Es talla involuntàriament la gravació]

E.- Perdona el tall. [l'entrevistada tus] Estem parlant de la democràcia...

Sí, estàvem parlant d'una sèrie de coneixements, bueno, d'observacions que et feia jo, arrel d'una reflexió que m'estic fent des del moment en què estic a Brussel·les, que sempre et dóna la avantatge de veure les coses de lluny, que de vegades és una desavantatge perquè pots perdre el món de vista, però a vegades és una avantatge perquè tens una altra perspectiva de les coses. Llavors jo me'n vaig anar a Brussel·les ara farà cinc anys, havíem parlat de que m'havia alliberat en l'Ajuntament, després de mi, el company Alfred Clemente, dos

anys abans d'anar-me'n a Brussel·les em va demanar si volia treballar a la USCOB, va ser la primera vegada que jo vaig estar alliberada, només per al sindicat, vaig treballar dos anys a la USCOB i era responsable de temes de formació i organització sobre temes d'ensenyament, participava en els consells escolars que era un tema que jo coneixia des del punt de vista professional i ho feia per Comissions Obreres, estava en el Consell de Benestar, estava en el Consell de... el Consell Escolar a Catalunya, el Consell Escolar de Barcelona, i a la vegada portava temes d'immigració, racisme i temes socials vinculats...

E.- Que eren com a política, relacions de política institucional i tot això?

Exactament. Llavors al cap de dos anys d'estar treballant a la USCOB i amb gran pena de la meva ànima perquè estava molt a gust i treballava molt a gust, però per raons personals el meu segon marit, doncs li va sortir la possibilitat d'anar a treballar a Brussel·les i jo doncs vaig "liarme la manta a la cabeza" i aprofitant que tenia els nanos ja grans i que pues això, ja podia fer-ho, pues me'n vaig anar a Brussel·les. Vàrem parlar amb la gent de Madrid, amb el Juan Moreno, responsable d'Internacional, gràcies al Carles Vallejo, que és el company d'Internacional d'aquí, que va dir-me: "Home Joana, és una pena que si pots treballar per als sindicats no ho facis, vés a Brussel·les i posa't en contacte amb la gent de la CES". Vaig anar a Brussel·les, em vaig posar en contacte amb la gent de la Confederació Europea de Sindicats i allà vaig arribar en un moment històric, perquè Comissions Obreres s'acabava d'integrar en l'últim congrés a la Confederació Europea de Sindicats i per tant era la primera persona de Comissions Obreres que treballava a la CES. Haig de reconèixer que no em varen rebre massa bé, en el sentit de que... doncs, bueno, era d'un sindicat que havia encara de demostrar a nivell europeu que estava disposat a treballar a nivell europeu, perquè encara el tema de Maastrich estava molt calent. I per altra banda doncs, varen haver de... tenia jo el handicap de que era dona, d'un país del sud i d'un sindicat amb l'etiqueta de comunista. Per tant vaig passar, vaig invertir els meus primers sis mesos per demostrar que podia seguir un horari, que podia fer una feina normal, que no mossegava a ningú, que no cremaria la CES, que no...

E.- El caràcter latino, no?

El caràcter latino sí, i tal. I bueno, la prova va anar bé i al cap de sis mesos pues em van demanar que em quedés i em van donar una feina que es corresponia bastant al tipus de feina que feia aquí. O sigui, responsable de temes de formació professional, educació i seguiment de tots els temes sindicals dels programes europeus de formació professional contínua i formació professional inicial. A partir d'aquí vaig estar fent un treball que em va interessar moltíssim, vaig començar a conèixer els sindicats europeus. Sempre a la branca formació professional, diguem, això a nivell europeu està molt estratificat, llavors amb els que jo parlo són els responsables d'empleo o de formació professional. Al cap de dos anys d'estar allà, jo ja havia de tornar, perquè era el pacte que havíem fet en principi, però llavors va ser la CES, la Confederació Europea de Sindicats, en concret el senyor Emilio Gabaglio, que li va demanar a l'Antonio Gutiérrez que em quedés [4 anys més].

E.- Quin senyor, perdona?

L'Emilio Gabaglio és el Secretari General de la CES. Li va demanar a l'Antonio Gutiérrez, que és el Secretari General de Comissions Obreres que em quedés quatre anys més, bueno, que em quedés a la CES a treballar perquè era el congrés i fins a posterior, el següent congrés que serà l'any que ve. I llavors, així vam fer aquest pacte que jo m'he quedat quatre anys més. Això farà que l'any que ve quan torni cap a Barcelona el mes de juny quan acabem el congrés de la CES, tal com vam pactar, doncs haurà fet sis anys que estic a Brussel·les. Sis anys [1993-1999] que m'han permet per una banda tenir una perspectiva de lo que és la formació professional a nivell europeu important, doncs, des d'un punt de vista d'aprenentatge m'ha anat molt bé, i des del punt de vista de coneixement de lo que són els diferents models sindicals. O sigui, per a mi ha sigut un descobriment veure doncs coses que no... que ignorava absolutament. O sigui, te n'adones compte de la ignorància que tens respecte a lo que són els sindicats europeus, (tus) i entens la diferència entre un model absolutament corporatiu de professió, d'ofici, com són els models anglesos a models absolutament moderns, absolutament desenvolupats doncs perquè porten uns anys, trenta anys de socialdemocràcia desenvolupada, de co-gestió d'empreses entre cometes en pro d'un paper social important dels sindicats com és el cas dels alemanys o com és el cas dels danesos i nòrdics. I quan te n'adones compta de la misèria sindical dels francesos, italians i espanyols, que en el cas dels espanyols i els italians i els grecs i portuguesos és compressible perquè venim d'una època feixista i hem petit una repressió molt forta, però no és tan justificable ja en aquestes alçades de la pel·lícula perquè som els únics que seguim tenint, els italians, francesos i espanyols, estem pagant el preu junt amb els portuguesos, d'una divisió sindical molt forta. I jo personalment que sóc unitària de natural i que m'ha tocat barallar-me amb els companys de la UGT, però que també m'ha tocat barallar-me molt amb els companys de Comissions Obreres, jo posats a barallar prefereixo fer un front comú contra la patronal que no pas... vaja, jo sóc de les que pensa que la unitat sindical és una necessitat dels treballadors malgrat que és una impossibilitat, d'això també en sóc conscient, però me n'adono compte que un dels problemes que tenim els sindicats... que anem malament a nivell europeu, som els sindicats que tenim molts sindicats en un mateix país. La unitat sindical que afavoreix com a pol de referència per un treballador, i

que quan no la tens afavoreix una abstenció, o afavoreix un no sapiguer a on t'has d'afiliar... Per exemple la pregunta d'un, del meu fill o d'un meu alumne, per què m'haig d'afiliar a Comissions Obreres i no a UGT? Jo no la tinc la resposta.

E.- Quines són les diferències seria, en aquest cas.

Jo no les sé explicar. A un jove jo no li sé explicar. Jo les tinc clares i jo les he viscudes. Jo em vaig afiliar a Comissions Obreres en un moment que Comissions Obreres no volia que m'afiliés a Comissions i volia que fes un sindicat unitari [de mestres], per lo tant relativitzo molt les coses també. I d'aquests companys que estaven al sindicat unitari, uns van venir a Comissions i els altres se'n van anar a UGT. I dels companys que jo tenia a la Lliga, tots excel·lents persones, uns se'n van anar a UGT i uns altres se'n van anar a Comissions.

E.- I a la USTEC uns altres també, no?

I a la USTEC alguns altres sí. I que clar, jo això de que les diferències són tantes, pues sí, són models sindicals diferents, però si partim de la base que el nostre model està en constant evolució i espero que el seu també, penso que la confluència és una necessitat pels treballadors.

E.- Inclús orgànica vols dir, no.

Inclús orgànica. La unitat d'acció és un primer pas.

E.- Perquè, en el conjunt d'Europa, això que tu dius, el fenomen que s'està visquent aquí del creixement brutal de sindicats corporatius de... jo que sé, des de... arriba on -----, allò de centre però no de centre, sinó de secció dintre del centre. [s'aclara la veu] Determinat, per exemple el cas de sanitaris i tot això, això produeix a la resta de països o no...?

No. A la resta de països lo que s'està produint, exportat de, vaja, perdó, importat d'Estats Units, passat Anglaterra que són un banc de cultiu i un "banco de pruebas" dels americans, i passats pels holandesos que són altre "banco de pruebas" dels americans, el que s'està fent no són sindicats corporatius, són sindicats d'empresa, que és diferent, eh. T'ho dic, perquè jo he viscut a l'Ajuntament sindicats corporatius. I una cosa és un sindicat corporatiu i una altra cosa és un sindicat d'empresa.

E.- El que jo he dit, era més bé un sindicat d'empresa, m'he equivocat, sí.

D'empresa. O sigui, és allò, l'empresari es munta els seus delegats sindicals, els hi dóna un tracte de favor i la única condició que els hi posa és que no es posin en contacte amb les altres empreses.

E.- Que seria igual que el model japonès per dir-lo d'alguna forma.

Per exemple, sí. Sí, això per desgràcia està passant. El problema que tenen els empresaris, perquè els empresaris també tenen alguns problemes és que aquest que és un model de sindicalisme que els hi funciona a les grans empreses, [quan hi ha estabilitat en el treball], no els hi funciona a les petites. Que és el mateix problema que tenim nosaltres com a sindicalistes. El mateix problema que tenen els empresaris el tenim nosaltres. Nosaltres podem funcionar a les grans empreses, ens és més difícil d'entrar a les petites i mitjanes. Aquest model de sindicat d'empresa també el de petites i mitjanes té més incapacitat d'instaurar-lo. Llavors el que fan és imposar el sindicalisme descarat, però vaja, en aquest moment a nivell europeu, sobretot a països que tenen la democràcia més consolidada, la democràcia social, governin partits de dretes o partits d'esquerra, eh, perquè tu pots trobar-te amb el cas, com a Anglaterra, per exemple, que porta molts anys de Thatcherisme que ha servit per desmantellar el sindicats, diguem... Jo no penso pas que el senyor, (tus) el Blair, tingui ganes de tornar a muntar els sindicats, ans el contrari. Penso que acabarà de consolidar la destrucció sindical d'Anglaterra, imposant aquest model de sindicat d'empresa, com a molt.

E.- En aquest sentit que ara has situat polítics de termes polítics, això de... per tu, aquest tipus d'idees: socialisme, comunisme, liberalisme, tot això et diu alguna cosa, et diu... continua dient el mateix que abans, alguna cosa diferent o no et diu res?

Home, jo sóc llicenciada en Història, per tant lo de liberalisme vol dir una altra cosa que fa molt d'anys que vàrem enterrar. Vull dir, en aquest moment lo que tenim és un capitalisme dur... ara li diem liberalisme, bueno, d'acord... a veure, estem utilitzant un argot que nosaltres ens entenem però que no sé si es correspon gaire i això és una cosa que a Europa pateixes molt, perquè com aquí treballem amb el nostre argot i ells treballen amb el seu, a vegades parlem de coses diferents amb el mateix nom o lo mateix amb noms diferents. Però, a veure, jo... ja t'he dit abans que en la mesura que tinc una base trostkista, per exemple lo de la caiguda del

mur, a mi em va posar molt trista perquè vaig pensar que a partir d'ara rebríem molt més la gent d'esquerres, però no és una cosa que m'agafés per sorpresa. Home, per sorpresa va agafar a tothom...

E.- Ja, ja.

Però amb la magnitud que ha sigut, no. Però vull dir, jo vaig, vaig... fa molt d'anys em vaig llegir els llibres del Mandel i l'Ernest Mandel ja deia que s'havia de fer una revolució política que no econòmica a la Unió Soviètica, el problema és que s'ha fet el que s'entén...

E.- Una contrarevolució.

Exactament. S'ha fet una contrarevolució descarada. (tus) Però vull dir, tot això ja... em preocupa pues com a tothom, no. A mi el que em preocupa d'aquesta vessant és les conseqüències que això tenen pel sindicat i per les llibertats dels treballadors, que és per lo que sempre ens hem mogut nosaltres. I a mi el que em preocupa és que en un moment que Espanya es comença a consolidar una democràcia social, que ser d'un sindicat no és un problema, doncs, ara començarà a ser-ho altra vegada. Pues perquè els empresaris tornen a contraatacar. Però això mateix s'està produint a Anglaterra, s'està produint a Alemanya, s'està produint fins i tot a Suècia, a les grans empreses multinacionals, doncs, ja s'estan instaurant i estan prohibint la sindicalització a confederacions.

E.- Jo, t'ho deia una mica en el sentit, perdona, de bueno, que Anglaterra està el Blair, Schröder?? a Alemanya, tal, tal... i aquí està l'Aznar que es suposa que és de centro, no, bueno, conservador, en definitiva/

Això fa una cosa, això a mi m'adona... a veure, jo no penso que sigui lo mateix la Thatcher que el Blair, ni pensar-hi, eh, però radicalment no. La Thatcher és molt pitjor que el Blair. I jo penso que el Blair té coses molt bones en la cosa política i té coses molt dolentes també en la cosa política. I el problema que hi ha... a veure, jo lo que, lo que me fa la diferència entre els polítics que a mi m'interessen, que jo els diria d'esquerres i els que no ho són, són els que ens deixen a nosaltres fer la nostra feina. A veure, lo que marca a un tio d'esquerres d'un tio de dretes en el moment que es posa a manar és que un tio d'esquerres si no deixa que la gent faci cadascú lo seu, està actuant amb un autoritarisme que malgrat que tingui un programa d'esquerres, està destrossant la capacitat de la gent d'organitzar-se. Per lo tant està caient en mans dels que manen sempre que són els poders econòmics, que és els que li paguen la campanya, els que li paguem els cartells i els que li paguen el que li paguen. Llavors, per a mi, el barem sempre són, quina és l'actitud social de cara a organitzacions i d'organitzacions sindicals que són les que jo conec.

E.- O sigui, no tant el discurs, sinó la pràctica.

No tant el discurs, sinó la pràctica. Perquè clar, a veure, jo hi ha una cosa que he après també a Europa que abans no se m'havia acudit mai, per exemple, els austríacs tenen una consciència social molt forta, els sindicalistes austríacs, però no són gent sociopolítics, perquè tenen unes vinculacions molt estretes amb els partits polítics. Llavors un sindicalista et diu per exemple: tu amb això no t'hi fiquis perquè això és cosa dels partits, tu en canvi fica't en això, que és cosa dels sindicats. Hi ha un pacte mutu de no-agressió i de no-ingerència. Però clar, si jo em fico en lo meu i tu et fiques en lo teu, hi ha de haver-hi un respecte total, de que jo podré fer lo meu. Clar, si els polítics són els que normalitzen les coses, són els que tenen la premsa, són els que tenen les medies i els sindicalistes passen a ser invisibles socialment i perseguits en concret, i desprestigiats institucionalment, doncs això fa que aquella política deixi de ser d'esquerres automàticament, segons el meu punt de vista.

E.- O sigui, tu creus que la crisi, bueno, que es diu la crisi de l'esquerra, que és una formulació molt dels mitjans de comunicació, però això, va en detriment de la pròpia autonomia del sindicat? O la teva experiència que has conegut... o no, realment això no afecta al sindicat i és un problema dels partits i s'han d'apanyar ells?

Jo, crec que els sindicats ha de ser autònom però que a la vegada a d'incidir políticament. Per tant el fet de que siguem autònoms no vol dir que ens hàgim de deixar marginar. Vull dir, nosaltres som autònoms per poder decidir, però a la vegada se'ns ha de tenir en compte. Llavors no se'ns té en compte per dos coses normalment: per la culpa seva i per al /

[FI DE LA CARA A, CINTA 4]

Jo penso que de la mateixa manera que jo com a sindicat, en la meua empresa mai deixat que els polítics em diguessin el que havia de fer com a sindicalista, a mi tampoc m'agrada de dir-li als polítics lo que han de fer. Però en canvi, si que m'agrada di'ls-hi el que m'han de permetre que jo faci, que és el meu terreny. Llavors això que seria lo que jo penso que és la democràcia social, que és de que... ho hem d'aprendre a fer tots. Els partits, ens han d'aprendre a respectar i a donar importància, perquè nosaltres representen als treballadors, més o

menos, però si els representen menos això és un problema, això no els han de tirar en cara, ens han d'ajudar perquè els hi representen més, perquè els treballadors [tenen dret a tenir els seus representants]. Aquest respecte pel treball que nosaltres fem, nosaltres també l'hem d'aprendre a tenir amb ells. I tampoc hem d'intentar-les-hi dir en tot moment lo que han de fer, sinó que els hi hem de dir el que nosaltres pensem que haurien de fer però sobretot el que nosaltres volem fer i que ens ho deixin fer, m'entens.

E.- Sí, sí, un respecte mutu, no.

Clar. Seria aquest respecte mutu de dir jo en el meu terreny penso que s'han de fer les coses així, tu en el teu terreny penses que s'han de fer així, d'acord. Però, i aquí és on entrarem en confrontació, perquè tampoc sóc innocent, evidentment el polític serà més realista perquè hi ha una sèrie de coses que no podrà fer, jo tinc de ser més responsable de la gent a la que represento i entrarem en conflicte. Bueno, pues llavors discutim, negociem, acordem i tornem a començar. I aquest respecte dels dos terrenys és el que... I en aquest sentit els sindicats ens hem de modernitzar molt. I a mi m'agradaria acabar-te amb una cosa que m'agradaria que publiquessis, el sindicat s'ha de modernitzar i s'ha de rejuvenir, jo personalment durant d'anys vaig estar a favor de les quotes de dones i en aquests moments començo ja a estar a favor de les quotes de joves. Jo penso que hauríem d'imposar a Comissions Obreres i a tots els sindicats europeus una quota de joves. O sigui, hem de tenir una obligació moral d'anar donant. Perquè de la mateixa manera que els joves, que les dones no ens sentim representades amb una imatge masculista, els joves no se senten representats amb una imatge adulta. I això ens poden dir: "Bueno, anirem enrera". No estic d'acord, no anirem enrera de cap manera, de cap manera, segur que anirem endavant, no em fa cap mena de por. No tenen tanta consciència, la tenen diferent, eh, la tenen igual que nosaltres, la tenen completament diferent perquè... pues perquè són joves, tenen una altra visió, però és que és la visió que és, eh.

E.- Però, no la joventut com a valor afegit, sinó com a necessitat de, de canvi, vols dir, no?

Com a gent, com a treballadors, si nosaltres representem als treballadors, no podem estar fent amb els treballadors lo mateix que fan els partits polítics amb nosaltres, i practicar el despotisme il·lustrat, allò, el despotisme il·lustrat deia "Todo para el pueblo pero sin el pueblo". Ara, "todos los hombres hacen el trabajo de las mujeres, pero sin las mujeres". I ara tots els adults, estem fent el treball dels joves però sense els joves, doncs no. De la mateixa manera que hem de donar un paper a les dones i l'hem tingut de donar i ens està constant molt, hem de començar a pensar ja que hem de renovar els quadres del sindicat. I de la mateixa manera que cada vegada més delegats sindicals a les empreses joves, homes i dones, cada vegada hi ha de haver més quadres dirigents homes i dones joves. I això és un problema, perquè això implica que els nois no estan vinculats a federacions, perquè canvien de federacions, tenen treballs més eventuais, i això vol dir que hem de trobar una estructura sindical que respongui a aquest tipus de coses.

E.- A una nova realitat.

Això és lo que jo entén que és modernització al sindicat, modernitzar no vol dir només posar fax, que fan molta falta, o tenir informàtica tothom i poguer consultar tothom Internet, perquè per consultar internet sense tenir res a passar, no val la pena, eh. Modernització és modernitzar els continguts.

E.- Nous instruments.

Nous instruments.

E.- Doncs, molt bé. Vinga.

[FI DE LA CARA B, CINTA 4]

[FI DE L'ENTREVISTA]